

Handläggare
Hagström Ingela

Datum
2017-03-22

Diarienummer
KSN-2016-1924

Kommunstyrelsen

Strategi och åtgärdsprogram för ANDT-L-arbetet i Uppsala län 2017-2021

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslås besluta

att godkänna Strategi och åtgärdsprogram för ANDT-L arbetet i Uppsala län 2017-2021 i ärendets **bilaga**.

Ärendet

Kommunstyrelsen besvarade Länsstyrelsen i Uppsala läns remiss 23 november 2016 i rubricerat ärende, Strategi och åtgärdsprogram för alkohol, narkotika, dopning, tobak och läkemedel (ANDT-L) 2017-2021.

Utifrån inkomna remissvar har Länsstyrelsen reviderat Strategin och åtgärdsprogrammet för ANDT-L. Den reviderade versionen presenterades 26 januari 2017 för länets ANDT-styrgrupp, där bland annat representanter från kommunledningskontoret och socialförvaltningen i Uppsala kommun deltog. Utifrån framkomna synpunkter från styrgruppen utfördes ytterligare justeringar.

Ett slutgiltigt Strategi- och åtgärdsprogram inkom till Uppsala kommun 27 februari 2017 för godkännande och undertecknande, i ärendets **bilaga**.

Föredragning

Strategidokumentet är en del i att anpassa den nya nationella ANDT-strategin till lokala och regionala förutsättningar samt belysa länets behov av samverkan och samordning. Det ersätter den tidigare versionen som gällde åren 2013-2015. Dokumentet består av två delar, en strategidel som beskriver viktiga förutsättningar och aktörer som finns för att nå målen i den nationella strategin, och ett åtgärdsprogram som visar på vad som är basverksamhet samt insatser som behöver utvecklas. Länets styrgrupp för ANDT-L har beslutat att inkludera arbetet med att förebygga läkemedelsmissbruk (L) i strategin, vilket inte finns med i den nationella ANDT-strategin.

I sitt remissvar framförde Uppsala kommun att det var positivt att utgångspunkterna för länets strategi är den nationella ANDT-strategin, att den genomsyras av ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv samt att den framhåller vikten av samverkan mellan regionala och lokala aktörer. Vidare framförde kommunen att det i åtgärdsprogrammet tydligare ska framgå att de föreslagna åtgärderna baseras på möjlighet till lokal anpassning, samt att de tydligare ska utgå ifrån verksamheternas ordinarie uppdrag. Detta är nu förtydligt i det slutgiltiga förslaget. I föreliggande version har det förtydligats att de åtgärder som presenteras är exempel på insatser för att nå de uppsatta målen.

Det slutgiltiga förslaget möter även upp kommunens synpunkter om att förslaget saknade ett resonemang kring ekonomiska konsekvenser och de presenterade åtgärdernas ekonomiska påverkan hos kommunerna.

I kommunens remissvar framhölls att spel om pengar är ett växande problem och att kommunen anser att frågan om spelberoende hade kunnat inkluderas i strategi- och åtgärdsprogrammet. Länets styrgrupp för ANDT-L beslutade att inte inkludera frågan i den slutgiltiga versionen. Kommunen vill istället framföra att spelberoende bör inkluderas i nästa version av strategi och åtgärdsprogram. Nästa version bör också tydligare lyfta fram vikten av att kommunerna, regionen och statliga myndigheter i samverkan bekämpar tillgången på droger för att uppnå ett minskat bruk och beroende.

Ekonomiska konsekvenser

Inte aktuellt i föreliggande ärende.

Kommunledningskontoret

Joachim Danielsson
Stadsdirektör

Christoffer Nilsson
Chef kommunledningskontoret

STRATEGI OCH ÅTGÄRDSPROGRAM

ALKOHOL, NARKOTIKA, DOPNING, TOBAK OCH LÄKEMEDEL

UPPSALA LÄN

2017–2021

” Nästan vart femte barn lever med mammor och/eller pappor med en riskabel alkoholkonsumtion.

Förord

NÄSTAN VART FEMTE BARN lever med mammor och/eller pappor med en riskabel alkoholkonsumtion. Hälften av alla rökare beräknas dö i förtid och flera har en ökad risk för cancer. Cannabisrökning leder ofta till kognitiva försämringar vilket ofta innebär svårigheter i skola och arbetsliv. Av alla misshandelsfall är alkohol inblandat i två av tre fall. ANDT-problematik ger, utöver personligt lidande, tydliga samhällsekonomiska konsekvenser för Uppsala län. Det handlar om åtskilliga tiotals miljarder kronor årligen. Det krävs resurser för ett starkt ANDT-arbete men det finns pengar att spara.

I februari 2016 beslutade regeringen om en förnyad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken, den så kallade ANDT-strategin. Den nya strategin avser perioden 2016–2020 och ersätter den första ANDT-strategin som antogs av riksdagen i mars 2011 för perioden 2011–2015.

DET ÖVERGRIPANDE MÅLET från 2011 ligger fast för den nya strategiperioden. Regeringen tydliggör i strategin att jämlikhets- och jämställdhetsperspektiven ska genomsyra ANDT-arbetet samt att barn ska skyddas från skadliga effekter orsakade av ANDT. Strategin och åtgärdsprogrammet för Uppsala län gäller år 2017–2021.

UPPSALA LÄNS ÅTGÄRDSPROGRAM för ANDT-L är en del i att anpassa den nationella strategin till lokala och regionala förutsättningar, samt belysa länets behov av utveckling, samverkan och samordning. Länet styrgrupp för samverkan om ANDT-L, har också beslutat att i strategin lyfta fram insatser för att förebygga missbruk och beroende av läkemedel. Därför ingår bokstaven *L* i Uppsala läns dokument. Frågan finns redan med i länets överenskommelse för att implementera de nationella riktlinjerna för missbruks- och beroendevården i Uppsala län. Programmet omfattar i huvudsak insatser som direkt handlar om alkohol, droger och läkemedelsmissbruk. Insatserna är ofta sammankopplade i det folkhälso- och brottsförebyggande arbetet samt i det övergripande arbetet för att

främja psykisk hälsa bland kvinnor och män och pojkar och flickor.

DETTA ÅTGÄRDSPROGRAM FÖR ANDT-L-arbetet i Uppsala län uttrycker hur vi vill genomföra den nationella politiken utifrån förutsättningarna i vårt län under perioden 2017–2021.

ATT INTEGRERA ANDT-L-FRÅGOR kopplat till insatser för att främja en god och jämlik hälsa samt social hållbarhet är en viktig del i den regionala utvecklingsstrategins process för att skapa hållbar tillväxt. Trygghet och god hälsa är grundstenar i ett välfärdssamhälle och bidrar till hög konkurrenskraft och god tillväxt. Ett aktivt arbete med ANDT-L-prevention ökar förutsättningar för ökad livskvalitet och fler levnadsår.

UPPSALA LÄN SKA vara ett län där alla barn och unga har möjlighet att få en bra start i livet. Barn och unga med ANDT-L-problematik har sämre förutsättningar att nå skolans kunskapsmål. En viktig fråga i länet är att vara en attraktiv kunskapsregion som skapar goda förutsättningar för unga att skaffa sig en utbildning och egen försörjning. Arbetet med ANDT-L-frågor i ett sammanhang av en hälsofrämjande skola samt erbjuda ett bra föräldrastöd är en viktig del i detta.

DET ÄR VIKTIGT att vidareutveckla den goda samverkan i Uppsala län. Ett målmedvetet, kvalitativt och långsiktigt ANDT-L-arbete ger vinster i både hälsa och ekonomi. Samverkan förutsätter styrning, samsyn och struktur för att lyckas, där styrningen är den mest centrala komponenten. Ledningen på såväl politisk- som tjänstemannanivå bör aktivt arbeta för att skapa förutsättningar för en effektiv samverkan, samordning och ett långsiktigt arbete. Arbetet ska även bidra till att utjämna skillnader i jämlikhet och jämställdhet. Åtgärderna ska i hög grad vara anpassade efter alla kvinnor och män samt pojkar och flickors olika förutsättningar och behov.

Göran Enander – Länsstyrelsen Uppsala	Landshövding
Börje Wennberg – Region Uppsala	Ordförande i regionstyrelsen
Marlene Burwick, Klas Bergström, Bengt-Olov Eriksson, Marie Wilén, Carina Lund, Helena Proos, Marie Larsson, Jacob Spangenberg – Länets kommuner	Kommunstyrelsernas ordförande
Rickard Johansson – Polismyndigheten Uppsala län	Polisområdeschef
Fred Nyberg – Uppsala Universitet	PhD, professor, koordinator U-FOLD

Strategi och åtgärdsprogram ANDT-L Uppsala län, 2017–2021, antaget på styrgruppen för ANDT-L-frågor våren 2017.

Innehåll

1. INLEDNING	06
<i>Nationellt styrdokument</i>	07
<i>Regionala utgångspunkter</i>	08
2. UTVECKLINGEN INOM ANDT-L	09
3. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ETT HÅLLBART ARBETE	10
<i>Aktörer i Uppsala län</i>	12
4. ÅTGÄRDSPROGRAM FÖR UPPSALA LÄN	14
<i>Upplägg</i>	14
<i>Mål, områden och lokala insatser</i>	14
5. UPPFÖLJNING	26
6. FOTNOTER	27

1. Inledning

Strategidokumentet riktar sig till förtroendevalda, ledande tjänstemän, strategiska funktioner och övriga nyckelaktörer som i sina uppdrag är berörda av frågorna.

UPPSALA LÄNS ÅTGÄRDSPROGRAM för ANDT-L är en del i att anpassa den nationella strategin till lokala och regionala förutsättningar samt belysa länets behov av samverkan och samordning. Den omfattar i huvudsak insatser som direkt handlar om ANDT-L. Den tidigare versionen gällde mellan åren 2013–2015. Insatserna kopplas också

Åtgärdsprogrammet är tänkt som ett stöd och inspiration i processen för de lokala och regionala ANDT-L-insatserna.

till de länsövergripande insatserna för att främja en god och jämlik hälsa. Det brottsförebyggande arbetet och arbetet för en god psykisk hälsa bland kvinnor, män samt flickor, pojkar och andra

ingår också. Länets styrgrupp har infört det nya åtgärdsprogrammet beslutat att inkludera arbetet med att förebygga beroende och missbruk i strategin. Det är sedan tidigare inkluderat i länets samverkan för att implementera de nationella riktlinjerna för missbruks- och beroendevården i Uppsala län. Läkemedelsmissbruk och beroende är också en del av helheten i ANDT-arbetet. Åtgärdsprogrammet baseras dels på tidigare nämnda regionala dokument och dels på länsstyrelsens behovsinventering. Även om den nationella ANDT-strategin inkluderar narkotika- och dopningsklassade läkemedel så vill Uppsala läns aktörer med *L* understryka att vi avser att under 2017–2021 särskilt synliggöra behovet av preventiva insatser mot just läkemedelsmissbruk och beroende. Inledningsvis handlar insatserna främst om att fler berörda aktörer ska få kunskapspåfyllning i frågan och att det ska kopplas till ANDT-frågorna.

DOKUMENTET ÄR UPPDELAT i två delar. En strategidel som beskriver viktiga förutsättningar och aktörer som finns för att nå målen i åtgärdsprogrammet och nationella strategin. Den andra delen är ett åtgärdsprogram som visar på vad som är basverksamhet samt förslag på metoder och strategier som behöver utvecklas. Kommunerna prioriterar själv vad de fokuserar på utifrån olika behov och förutsättningar.

DETTA DOKUMENT SKA synliggöra Uppsala läns styrkor och utvecklingsområden i arbetet med att motverka ANDT-L-problematik. Det ska synliggöra hur Uppsala län verkar för att nå målen i den nationella och lokala ANDT-politiken.

SKRIFTEN KAN ANVÄNDAS som underlag för prioriteringar av insatser och som ett underlag för att stärka samordning och samverkan. Åtgärdsprogrammet är tänkt som ett stöd och inspiration i processen för de lokala och regionala ANDT-L-insatserna. Valet av åtgärder kan se olika ut i länets åtta kommuner eftersom förutsättningar och behov

kan skilja sig åt. Det är önskvärt att alla berörda aktörer i länet beaktar åtgärdsprogrammet vid framtagandet av sina årliga verksamhetsplaner. Med dokumentet synliggörs många aktörer som har en viktig roll i ANDT-L-arbetet och att det kan finnas behov av ytterligare utvecklingsarbete.

FÖRTYDLIGANDE KVINNOR, MÄN OCH ANDRA ANDT-strategins mål och insatser utgår från ett risk- och målgruppsperspektiv. I strategin skrivs till exempel att en målgrupp består av kvinnor, män och ibland andra samt delar upp i undergrupper för att kunna anpassa insatser efter individer och grupperns specifika behov och förutsättningar. ”Folkhälsoarbete måste bedrivas utifrån många olika perspektiv även om syftet och målen är desamma. Det är samtidigt viktigt att beakta hur olika perspektiv kompletterar varandra och därmed utgör delar i en samlad folkhälsostrategi. (...) Målgrupps- och riskgruppsperspektivet ger ofta goda möjligheter att fånga och förstå olika grupper livsvillkor och hur dessa påverkar levnadsvanor utifrån en helhetssyn på hälsans villkor.

MÅLGRUPPSPERSPEKTIVET AVSER EN viss del av befolkningen till exempel att synliggöra att det finns kvinnor, män och andra. I texten nämns kategorierna flickor och pojkar samt män och kvinnor. Det finns idag en växande grupp unga som varken vill identifiera sig som män eller kvinna. Dessa personer ses i många sammanhang som extra sårbara, något som bör beaktas vid planering av insatser och stöd. När det står pojke och flicka samt kvinna och man så menas genomgående även att denna grupp ska uppmärksammas och inte osynliggöras.

NÄR VI SKRIVER mammor och pappor och nämner familjer så menas att det även här är viktigt att synliggöra ett könsperspektiv. Det finns många olika familjekonstellationer. I vårt samhälle finns det föreställningar om att familjen ska se ut på ett visst sätt. Ofta handlar det om en mamma, en pappa samt barn, det vill säga en kärnfamilj. Men så ser inte dagens samhälle ut. En del barn bor med mor- eller farföräldrar, ombildade familjer eller med endast en förälder. Det finns familjer där föräldrarna är av samma kön och barnen kan ha fler föräldrar. En del bor ihop som en grupp människor med eller utan barn.

Vi vill visa på att vi är många aktörer som har en viktig roll i ANDT-L-arbetet.

Nationellt styrdokument

ANDT-strategin 2016-2020

I februari 2016 reviderades den befintliga nationella strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken, den så kallade ANDT-strategin. Den nya strategin avser perioden 2016–2020 och ersätter den första ANDT-strategin som antogs av riksdagen i mars 2011 för perioden 2011–2015. Det övergripande målet från 2011 ligger fast för den nya strategiperioden. Regeringen tydliggör i strategin att jämlikhets- och jämställdhetsperspektiven ska genomsyra ANDT-arbetet samt att barn ska skyddas från skadliga effekter orsakade av ANDT. För att uppnå det övergripande målet anges för den nya perioden sex mål som i likhet med det övergripande målet är tänkta att ligga fast även på längre sikt. Kopplat till varje mål finns ett antal insatsområden som ska styra utvecklingen.

Det övergripande målet: Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk.¹

Övergripande mål

1.	Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska.
2.	Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska.
3.	Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.
4.	Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.
5.	Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.

Foto: Pixabay

Övriga nationella utgångspunkter

Nationella riktlinjerna för sjukdomsförebyggande metoder

Utgångspunkt vid framtagandet av de nationella riktlinjerna för sjukdomsförebyggande metoder var arbetets svaga ställning i hälso- och sjukvården. Trots flera års implementeringsarbete finns det idag stora variationer i det sjukdomsförebyggande arbetet mellan och inom olika landsting/regioner och det saknas en enhetlig praxis. Riktlinjerna omfattar arbetet med bland annat tobak och alkohol. Syftet är att patienter i hela landet ska få en god och jämlik vård baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet.²

Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende

Socialstyrelsen publicerade nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevården år 2007. Dessa riktlinjer har år 2015 reviderats, baserat på att nya behandlingsmetoder har introducerats och nya metoder för upptäckt och prevention har tillkommit i vården och omsorgen. Det innebär att förhållandevis mer resurser bör fördelas till högt rankade metoder än till metoder som har fått en låg rangordning. Missbruks- och beroendevården ska kunna erbjuda ett brett utbud av behandlingsmetoder. De nya riktlinjerna innehåller rekommendationer om bedömningsinstrument, medicinska test, läkemedelsbehandling, psykologisk och psykosocial behandling, psykosociala stödinsatser, behandling vid samsjuklighet och behandling av ungdomar.³

TOBACCO ENDGAME- RÖKFRIIT SVERIGE 2025

Regeringen ställer sig med den nya ANDT-strategin bakom initiativet om ett rökfritt Sverige år 2025. Initiativet är taget av ett antal föreningar som är knutna till Tobaksfakta – oberoende tankesmedja. Syftet är att år 2025 ska rökningen vara starkt reducerad (<fem procent) och inte längre utgöra ett dominerande folkhälsoproblem.

ATT "STÄLLA SIG BAKOM" TOBACCO ENDGAME – RÖKFRIIT SVERIGE 2025 innebär att man bejakar följande:

- Vi förstår bakgrunden till och behovet av att skärpa (eller en tydlig höjning av ambitionsnivån i) det tobaksförebyggande arbetet;
- Vi stödjer principen att ett årtal ska preciseras då rökningen ska vara kraftigt begränsad;
- Vi stödjer en bred opinionsbildning för ett nationellt politiskt beslut med en tillhörande handlingsplan.⁴

Regeringen ställer sig med den nya ANDT-strategin bakom initiativet om ett rökfritt Sverige år 2025.

Regionala utgångspunkter

Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län

Region Uppsala ansvarar för länets regionala utvecklingsstrategi (RUS). Denna strategi ingår i en struktur av styr- och policydokument i flera nivåer, från de globala hållbarhetsmålen och Agenda 2030 till kommunerna på lokal nivå. Dokumentet innefattar de tre dimensionerna av hållbar utveckling – social, ekologisk och ekonomisk. Kapitlet ”En region för alla” lyfter fram åtaganden för länets invånare och det goda livet. Ge alla barn och unga en bra start i livet.

» *Skillnader i hälsa och utbildning kan minskas genom att tidigt stödja flickors och pojkars utveckling. Förskola och skola ska ge goda kunskaper, utjämna ojämlikheter och stärka alla barns unika förmågor. Barn med särskilda behov ska få stöd och hjälp utifrån sina förutsättningar.*

- Andelen gymnasieelever med examen inom 4 år ska överstiga 75 procent år 2020.
- Till år 2030 ska minst 80 procent ta examen inom 4 år. (Bas: 70 % år 2015)
- Tilliten bland länets invånare ska öka till år 2020. (Bas: 76 % år 2012.)
- I Uppsala län ska andelen sysselsatta i åldrarna 20–64 år överstiga 80 % år 2020. (Bas: 77,3 % år 2014)
- Regioninvånarna ska ha landets högsta självskattade hälsa, med minskade skillnader mellan grupper och individer. (73 % år 2012. 4:a i landet).

Länsövergripande överenskommelse och regionala riktlinjer för missbruks- och beroendevården i Uppsala län (RIM)

På initiativ av RIM-arbetets styrgrupp och på uppdrag av tjänstemannaberedningen kommuner och landsting har tidigare riktlinjer reviderats och anpassats under år 2016. Dokumentet består av två delar varav den första delen är en överenskommelse där kommunerna och landstinget i Uppsala län förbinder sig att samverka kring utveckling av missbruks- och beroendevården och den andra består av gemensamma riktlinjer. Riktlinjerna är hämtade från Socialstyrelsens nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevården. Det länsövergripande dokumentet har konkretiserats i lokala överenskommelser.⁶

Cancerpreventionsplan för Uppsala–Örebro sjukvårdsregion

Enligt världshälsoorganisationen (WHO) kan upp till 30 procent av all cancer förebyggas genom förbättrade levnadsvanor, där bland annat tobak och alkohol utgör betydelsefulla faktorer. Cancerpreventionsplanen för år 2017–2019 är antagen av Samverkansnämnden i Uppsala–Örebro sjukvårdsregion år 2017. Planen visar hur och varför det cancerpreventiva arbetet är en viktig del i utvecklingen av det hälsofrämjande och förebyggande

arbetet i sjukvårdsregionen. Syftet med planen är att, utifrån regionala förutsättningar och behov i Uppsala–Örebro sjukvårdsregion, konkretisera de preventiva intentionerna i den nationella cancerstrategin (SOU 2009:11) för Uppsala–Örebro sjukvårdsregionen. Cancerpreventionsplanen ska ses som ett övergripande dokument och kan kompletteras med regionala och lokala handlingsplaner för att ytterligare konkretisera arbetet och dess innehåll.⁷

Cancerpreventionskalkylatorn

Regionalt mål: Minskat tobaksbruk och alkoholkonsumtion i befolkningen och därmed minskad risk för cancer. Planen lyfter fram European Code Against Cancer som innehåller hälsoråd till befolkningen där syftet är att minska cancerförekomsten och samtidigt åstadkomma en förbättring av hälsotillståndet genom goda levnadsvanor. Den aktuella uppdateringen har utmynnat i tolv vetenskapligt underbyggda råd som kan bidra till att minska risken för cancer. Arbetet med kodexen har bedrivits av Europeiska unionen WHO och (IARC-programmet). (Läs mer på: www.iarc.fr). Här är råden utifrån tobak och alkohol:

- Rök inte. Använd inte någon form av tobak.
- Gör ditt hem rökfritt. Arbeta för att göra din arbetsplats rökfri.
- Om du dricker begränsa ditt intag av alkohol. För att förebygga cancer, undvik helst alkohol helt.

Det finns ett särskilt framtaget verktyg i form av en Cancerpreventionskalkylator som möjliggör simuleringar av hur förändringar i levnadsvanor påverkar nyinsjuknandet i cancer och relaterade samhällskostnader. Verktyget har utvecklat vid Uppsala universitet.

Om andelen med riskbruk av alkohol halverades, skulle det innebära totalt 52 färre nya fall av cancer i Uppsala–Örebro sjukvårdsregion, 23 färre nya fall av bröstcancer och 26 färre nya fall i tjock- och ändtarmscancer.

Foto: Cecilia Eriksson/Cerif

2. Utvecklingen inom ANDT-L

Länets elevvaneundersökning Liv och hälsa Ung visar andelen ungdomar som testat och eller brukar ANDT minskar, allt fler avstår helt. Detta trots att det tycks finnas en hög tillgänglighet. De vanligaste sätten ungdomar får tag i alkohol och tobak är genom kompisar och äldre syskon.

UNGEFÄR 48 PROCENT av flickorna och 43 procent av pojkarna i årskurs nio i Uppsala län har någon gång druckit alkohol. Drygt 76 procent av pojkarna och 77 procent av flickorna i årskurs två på gymnasiet har gjort det samma. Det är vanligare med riskabla alkoholvanor bland män och kvinnor i åldrarna 16–29 år jämfört med övriga åldersgrupper. Andelen vuxna med riskabla alkoholvanor ligger lite högre i Uppsala län jämfört med landet som helhet.

ANDELEN UNGDOMAR SOM röker tobak har minskat hos båda könen men det finns ändå mycket kvar att utveckla. Länets skolundersökning visar att nära fyra procent av alla pojkar och fem procent av alla flickor i årskurs nio röker dagligen och motsvarande siffror för årskurs två på gymnasiet är sju procent för pojkar och drygt nio procent för flickor. Det har i länet skett en ökning av antalet elever som det senaste året har rökt vattenpipa. Av eleverna i årskurs nio har 84 procent rökt och i årskurs två på gymnasiet är det 69 procent av pojkarna respektive 70 procent av flickorna som har rökt vattenpipa två gånger eller mer. Även män och kvinnor röker vattenpipa. Av pojkar i klass nio uppger nästan sex procent att de snusar dagligen och 0,2 procent bland flickorna. I gymnasiet årskurs två är det 13 procent respektive en. I Uppsala län uppger nio procent av befolkningen mellan 18–64 år att de snusar dagligen. De ungdomar som snusar och/eller röker intensivt konsumerar alkohol i större utsträckning än de som inte snusar eller röker.

ERFARENHET AV NARKOTIKA bland vuxna, är lite högre i länet än i landet som helhet, nästan nio procent av kvinnorna och 19 procent av männen har någon gång testat cannabis. Cirka 25 procent av alla yngre män (16–34 år) har provat hasch eller marijuana. Den tidigare ökningen av narkotikaanvändning bland svenska ungdomar har

planat ut något. I Uppsala län är det nästan sex procent av alla länets niondeklassare som har testat narkotika och motsvarande siffror för årskurs två på gymnasiet är drygt 18 procent för pojkar och 13 procent för flickor. Cannabis är den vanligaste förekommande drogen.

ANDELEN UNGDOMAR SOM använt dopingpreparat fortsätter att vara lågt. Det är cirka en procent av alla pojkarna och drygt en av flickor i årskurs nio uppgav att de testat anabola androgena steroider (dopingpreparat) det senaste året. För elever i årskurs två på gymnasiet är det knappt en procent bland pojkar och 0,2 procent bland flickor. Majoriteten av de som dopar sig börjar använda dopingpreparat efter 20 års ålder och är mellan 20–30 år. Ungefär fyra procent av männen (men knappt några kvinnor) som tränar på gym uppgav att de någon gång använt dopningspreparat. Det är fyra gånger så många jämfört med befolkningen i stort.

NÄR DET GÄLLER antalet avlidna där narkotika angetts som dödsorsak samt antalet vårdade med narkotikadiagnos framgår en ökning. Antal dödsfall där metadon eller buprenorfin och andra narkotikaklassade läkemedel nämns på dödsorsaksintygen har ökat kraftigt från 2006 och framåt.

I EN EUROPEISK kontext ses utvecklingen inom ANDT bland svenska ungdomar som positiv. Svenska 16-åringar röker mindre än genomsnittet i Europa, dricker alkohol förhållandevis sällan och uppger mindre erfarenhet av cannabis eller annan narkotika jämfört med andra europeiska ungdomar. Däremot dricker svenska ungdomar relativt mycket när de väl dricker. Sverige är det enda land som visar siffror på att flickor har samma dryckesvanor som pojkar, sett ur frekvens, volym och intensivkonsumtion.^{8,9,10,11,12}

Foto: Can Stock Photo

3. Förutsättningar för ett hållbart arbete UPPSALA LÄN

Ett helhetsgrepp i ANDT-L

Det är viktigt att det finns insatser inom hela spektret: från att främja hälsa, till att förebygga alkohol- och drogproblematik och till insatser för vård och behandling. Insatser bör också anpassas så att det fångar upp individen genom hela livet. Åtgärdsprogrammet är ett exempel på att Uppsala läns aktörer har gått samman för att få en helhet i ANDT-L-arbetet.

Det finns vinster med att samordna insatserna bättre utifrån de olika preparaten. Ofta görs insatser för att motverka ett preparat och stärka skyddsfaktorer och minimera riskfaktorer, vilka ofta är de samma för de olika preparaten. Det är ett utvecklingsarbete att professionella inte alltid tar upp alkohol och tobak vid stödinsatser utifrån cannabisproblematik. Alla arbetsplatser bör arbeta för ett ökat helhetsperspektiv. Detta berör även frågan som handlar om barn som växer upp i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld. Här behövs ett tydligare familjeperspektiv.

Det är viktigt att det finns möjlighet till drogfria miljöer. Detta bör finnas för både kvinnor och män samt pojkar och flickor. Skolan och arbetslivet är mer tydliga arenor. Ett annat exempel är Krogar Mot Knark (KMK) som är ett nationellt nätverk bestående av representanter från krogar och myndigheter i ett flertal kommuner. Krogar Mot Knark arbetar för att minska och försvåra användandet av narkotika i krogmiljö.

Styrning samordning och resurser

Förutsättningarna för ett långsiktigt hållbart arbete ser olika ut i länet. Länets aktörer behöver fortsätta verka för bättre styrning och samordning inom ANDT-L-området. Vi behöver se över våra insatser och se hur vi kan gå från kortsiktiga lösningar till mer hållbara strategier. Ett långsiktigt hälsofrämjande och förebyggande arbete inom ANDT-L för att nå strategins mål förutsätter att det finns en hållbar regional och lokal struktur för samverkan, styrning och uppföljning. Samverkan kan vara ett viktigt verktyg för att uppfylla bas- och linjeverksamheternas huvuduppdrag.

Detta program baserar sig främst på befintlig verksamhet. Det ligger på kommunerna utifrån sina identifierade utvecklingsbehov att budgetera för utvecklingsarbete.

DET BÖR PÅ alla nivåer finnas en strategisk planering och strukturerat samarbete. Detta för att göra rätt prioriteringar och utnyttja resurserna maximalt. I länet har sex av åtta kommuner en särskild samverkansgrupp för ANDT-förebyggande arbete i kommunen samt politiska program som inkluderar arbetet. En framgångsfaktor är att det

finns en personell resurs med ett tydligt uppdrag och stöd från en engagerad styrgrupp och det finns idag inte i alla våra kommuner.¹³

BEHOVET AV YTTERLIGARE samordning av frågan mellan olika aktörer på länsnivå tydliggörs också av en särskild utvärdering med stöd av modellen ”Community readiness” som är gjord av samordningen av ANDT. Modellen mäter hur bra en aktör eller samverkansstruktur är på att arbeta med utveckling och förändring. ANDT-samverkansarbete i länet är enligt denna utvärdering på förplaneringsstadiet. Det innebär att länets aktörer har mycket kvar att utveckla för att förankra, samordna och leda arbetet tydligare. Insatser har inte heller kommunicerats tillräckligt inom de egna verksamheterna. För några år sedan utvärderades även hälften av länets kommuner om deras ”beredskap” att arbeta effektivt med förebyggande arbete och de hade samma utvecklingsbehov och poängantal. Uppsala län bedöms ha många samarbetsinsatser och goda aktiviteter på gång, vilket också utvärderingen visar.¹⁴

ETT EXEMPEL PÅ strukturerat samarbete är det de lokala samverkansavtalen mellan polis och kommun rörande ANDT-förebyggande och brottsförebyggande arbete som finns i samtliga av Uppsala läns kommuner, undantaget en. I en kommun är även landstinget en part. I tre kommuner finns en särskild handlingsplan för hur samverkan ska gå till. Få av dokumenten har mätbara mål och fler behöver konkreta handlingsplaner. Det finns fler pågående samverkansområden som med fördel skulle kunna knytas till dokument och samverkan. Exempel på insatser är tillgänglighetsbegränsning av ANDT-L och våld samt integrering av ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv.

Foto: Gunnar Henriksson

Jämlikhet och jämställdhet

I uppföljningsrapporten för tidigare åtgärdsprogram för Uppsala läns ANDT-arbete framkommer behov av att verka för ökad jämlikhet och jämställdhet inom ANDT-frågorna. Stödet som personer med alkohol- och drogproblem kan få varierar beroende på kommuntillhörighet.

DEN SOM ÄR elev eller anställd på en ”rökfri arbetsplats” och vill sluta röka kan i endast några kommuner erbjudas tobaksavvänjning. På några skolor känner både vuxna och unga till att det rådet rökförbud, samtidigt följs inte tobakslagen på andra skolor. På många ställen i länet kan barn och unga köpa cigaretter själv i butik. Flera gymnasietjejer under 18 år uppger även att de själva kan köpa sin alkohol på en restaurang.¹³ Nyblivna mammor tillfrågas om sina alkohol- och tobaksvanor men papporna får sällan samma frågor.¹⁵

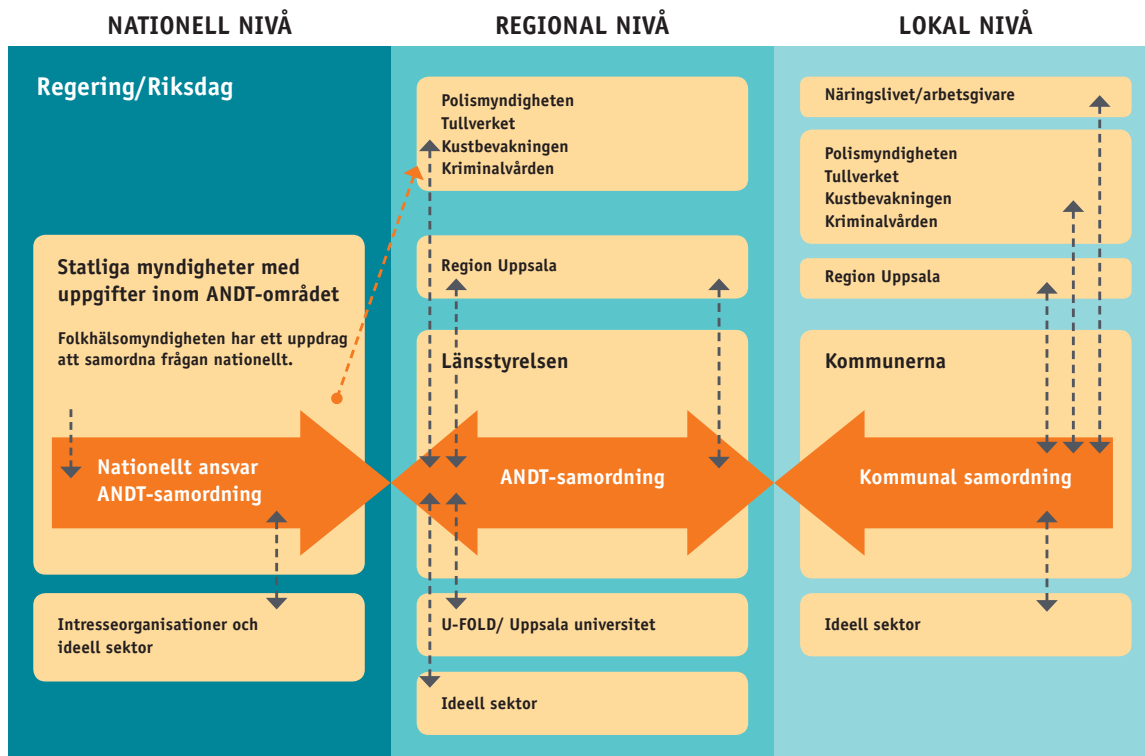
FÖRUTOM KÖN OCH ÅLDER har socioekonomiska faktorer som inkomst, utbildning och sysselsättning betydelse både för andelen personer som utvecklar en riskabel alkoholkonsumtion och för andelen som använder tobak. Män har generellt ett högre riskbruk av alkohol än kvinnor och yngre har ett högre riskbruk än äldre. Andelen som röker dagligen är i dag generellt högre bland kvinnor än bland män och även högre bland äldre än bland yngre. Men såväl ålders- som könsskillnader i alkohol- och tobaksbruket minskar.¹⁶

FÖR ATT FÖRSTÅ utvecklingen och utforma målgruppsanpassade insatser behöver även andra faktorer observeras. Det finns inte några skillnader i riskabla alkoholvanor bland kvinnor och män med funktionsnedsättning jämfört med den övriga befolkningen. Rökning är vanligare bland kvinnor med funktionsnedsättning jämfört med kvinnor utan funktionsnedsättning. Homo- eller bisexuella personer har större risk att utveckla riskabla alkoholvanor och röker oftare jämfört med heterosexuella. När det gäller bostadsort finns inga skillnader bland männen när det gäller riskfylld alkoholkonsumtion. Kvinnor i en större stad har ett högre riskbruk jämfört med kvinnor i glesbygd eller i en mindre ort.

Grupper med låg socioekonomisk ställning får mer skador av alkohol än grupper med hög socioekonomisk ställning, även vid samma konsumtionsnivå.

Andelen som använt cannabis är betydligt högre bland unga vuxna jämfört med äldre åldersgrupper. När det gäller dopningsmedel är det främst yngre män som använder dessa preparat.¹⁷

DET RÄCKER INTE med den generella preventionen även om den är viktig. Det är viktigt att synliggöra riskgrupper för att utveckla eller individanpassa de insatser som redan finns. Detta för att möta individuella behov och förutsättningar på ett bättre sätt. Fler anpassade insatser till särskilda riskgrupper krävs. I länets uppföljning lyfts dessa grupper fram: asylsökanden/ensamkommande barn,

Övergripande organisation för att nå de nationella ANDT-målen.

* Definitionen av riskbruk: Mer än 14 standardglas per vecka för män och mer än nio standardglas per vecka för kvinnor. (Ett standardglas= 12 gram alkohol, 33 centiliter starköl, 12 centiliter vin och fyra centiliter starksprit.)

personer med psykisk ohälsa samt andra särskilda behov, äldre, unga vuxna, personer och barn i missbruksmiljöer, högkonsumenter av ANDT-L, ensamstående föräldrar, elever som inte klarar skolan, socioekonomiskt utsatta och studenter. Landstingen och kommunerna har gjort generella satsningar men ännu inte kommit så långt som till satsningar som rör specifika grupper. Det är angeläget att också uppmärksamma högriskgrupper i det fortsatta arbetet. Alla länets kommuner påpekar i en enkätundersökning att mer samverkan inom länet kopplat till ANDT-L skulle behövas för ensamkommande barn som kommer till Sverige för att söka asyl.¹⁵

Det framgår att risk- och skyddsfaktorer ofta ser annorlunda ut för de barn och unga som kommer som ensamkommande. Alla tjejer och killar är olika men det som ofta är det samma för de ensamkommande är att de finns i ett för dem nytt land utan sina föräldrar. Men med stora professionella nätverk. Detta kräver stärkt samverkan och anpassat stöd.

Styrgrupp för ANDT-L Uppsala län

Högsta instans för styrning/förankring för det ANDT-L-förebyggande arbetet i Uppsala län

- **Syfte:** Forumet finns till för att anpassa den nationella ANDT-strategin till lokala och regionala förutsättningar, samt belysa länets behov av samverkan, samordning och utveckling.
- **Deltagare:** Länsstyrelsen – högsta ledningsfunktion, Region Uppsala: Samordningsfunktion med mandat från ledningen/regiondirektör, Kommunerna: beslutsfattare på hög nivå, Länets polismyndighet – polisområdeschef, samt Uppsala universitet – U-FOLD – koordinator/ansvarig rektor. Se vidare särskilt dokument för: Samverkanstruktur ANDT-förebyggande frågor Uppsala län.

Aktörer i Uppsala län

ARBETSGIVAREN: Hälsa påverkas i hög grad av arbetet och arbetsplatsen och tvärt om. Arbetsgivarna i länet kan bidra med viktiga delar i ANDT-L-arbete genom hälsofrämjande insatser, tidig upptäckt och erbjudande om stöd vid konstaterad problematik. Det är viktigt att det på arbetsplatserna finns en aktuell policy och riktlinjer för frågan samt en god företagshälsovård.

IDÉBUREN SEKTOR: Många funktioner i samhället utgår från ett engagemang från enskilda individer och grupper. De kan vara en oberoende drivkraft och bidra med nya perspektiv på ANDT-L-frågorna. De idéburna föreningarna har unik möjlighet att nå länets befolkning i deras vardag. (se särskild bilaga: Vad kan idéburen sektor erbjuda inom ANDT-L i Uppsala län LST, 2016:12)

KOMMUNERNA: Kommunerna har en central roll för ANDT-L-arbetet, då det förebyggande arbetet främst bedrivs där människor lever och verkar. Flera av de insatser som görs för att främja, förebygga och erbjuda vård

och stöd finns inom kommunen. De har även ett uppdrag att erbjuda stöd till anhöriga. Kommunen har ansvar för att utöva tillsyn över de aktörer som säljer alkohol och tobak utifrån alkohol- och tobakslagen. Många gånger finns behov av sektorsövergripande insatser och intern samverkan. Flera kommuner har särskilda uppdrag för att samordna arbetet.

KRIMINALVÅRDEN: Kriminalvården har en roll i att arbeta brottsförebyggande, vårdande och rehabiliterande. Individer ska erbjudas stöd för att efter avslutad insats kunna leva ett liv utan kriminalitet och missbruk. Detta är en del i att öka människors trygghet och bidra till ett tryggare samhälle. Med utgångspunkt från olika riskbedömningsinstrument arbetar kriminalvården med risk, behov och mottaglighet hos klienterna. Kriminalvården erbjuder bl.a. en rad olika behandlingsprogram mot missbruk.

KUSTBEVAKNINGEN: Kustbevakningen arbetar genom samverkan i regionala underrättelsecentrum mot grov organiserad brottslighet och bidrar med maritim kompetens. Kustbevakningen genomför gränskontroller och sjötrafikövervakning när det gäller fart och nykterhet vid yrkes- och fritidssjöfarten. Kustbevakningen bidrar även till att minska olyckor på vägarna genom nykterhetskontroller i hamnområden och i samband med skoterkörning.

LÄNSSTYRELSEN: Länsstyrelsen har särskilda uppdrag att implementera den nationella ANDT-strategin utifrån lokala förutsättningar och behov. Länsstyrelsen ska även verka för regional samordning och samverkan, stärka det förebyggande arbetet, vara en länk mellan lokal, regional och nationell nivå. Det finns även ett tillsynsuppdrag över kommunernas tillsyn av efterlevnad av alkohol- och tobakslagen.

Länsstyrelsen har även uppdrag att stödja samordningen i länet och öka kunskapen om jämställdhetsfrågor inklusive mäns våld mot kvinnor, sociala risker, föräldrastöd, mänskliga rättigheter, integration och folkhälsa.

NÄRINGSLIVET: Företag kan ha ett socialt engagemang och sponsra eller aktivt bidra med exempelvis nattvandring eller föräldrastöd. De näringsidkare som arbetar med servering ska säkerställa att ingen under 18 år serveras alkohol. På samma sätt ska detaljhandelsställen som säljer folköl och/eller tobak säkerställa att ingen under 18 år får köpa dessa varor. Näringsidkarna har ett ansvar för egenkontroll.

POLISMYNDIGHETEN: Polisens uppdrag är att minska brottsligheten och öka människors trygghet. Detta sker bland annat genom att minska våld i offentlig miljö, bekämpa narkotika och illegal handel med alkohol, tobak och dopningspreparat Polisens uppdrag innefattar även att arbeta för en minskad droganvändning i trafiken samt att utöva tillsyn av försäljning utifrån alkohol- och tobakslagen.

REGION UPPSALA: Region Uppsala ansvarar för hälso- och sjukvård samt tandvård och är en viktig kontaktyta gende-

mot befolkningen. De ska verka för hälsofrämjande och sjukdomsriktade insatser både för befolkningen i sin helhet och för patienter inom hälso- och sjukvården samt tandvården. Det kan handla om upptäckt av bruk eller riskbruk ANDT-L, smittskydd, stöd till lokalt och regionalt preventionsarbete samt adekvat stöd, vård och behandling. Region Uppsala har ansvar för det strategiska och övergripande folkhälsoarbetet i länet. De ansvarar även att ta fram länets regionala utvecklingsstrategi (RUS). De ska samordna, verka för och följa upp folkhälsoperspektivet i det regionala utvecklingsarbetet.

STUDIEFÖRBUND: De tio studieförbunden i Uppsala län har olika profil och inriktning. De möter människors skilda behov av utbildning.

TRYGGARE UPPSALA LÄN: En länsövergripande verksamhet som syftar till att skapa förutsättningar för att samordna det regionala och lokala trygghetsskapande, brottsförebyggande och brottsofferstödande arbetet som utförs i länet och vid behov möjliggöra reell samverkan mellan olika aktörer. Myndigheter, däribland länets kommuner, organisationer och företag har tagit beslut om att samverka för att människor ska känna sig trygga i sin närmiljö.

TULLVERKET: Verket ska bidra till att begränsa den organiserade och storskaliga brottsligheten. De ska bekämpa illegal införsel av alkohol, narkotika, dopningspreparat

och tobak. De bidrar även till att upptäcka när nya preparat förs in på den svenska marknaden.

UPPSALA UNIVERSITETET: U-FOLD: Forum för forskning om läkemedels- och drogberoende. Forskare och fackmän möts i ett forum för att utveckla samhällets åtgärder mot missbruk, tidiga insatser och prevention. U-fold har ett arbete med att synliggöra ANDT-L-problematiken i samhället.

KURATORSKONVENTET: Syftar till att öka samarbetet mellan Uppsalas studentnationer och studentkårer och tillvarata deras gemensamma intressen. Utöver kampanjen ”Varannan vatten” bedrivs ett långsiktigt arbete för ansvarsfull alkoholserving och en särskild samverkan inför valborg.

SKATTEVERKET: Skatteverket har ett uppdrag att kontrollera efterlevnaden av skatteförfarandelagen. De kan därför utföra tillsyns- och kontrollbesök, som i normalfallet genomförs oannonserade. Skatteverket ska utöva tillsyn över att de näringsidkare som ska ha kassaregister har sådant och att de kassaregister som används uppfyller föreskrivna krav.

STUDENTHÄLSAN: Enheten för studenthälsa vid Uppsala universitet har en särskild ANDT-funktion som ansvarar för samordning och utveckling av det individuella studentstödet och det utåtriktade arbetet inom ANDT.

Foto: Can Stock Photo

4. Åtgärdsprogram för Uppsala län

Upplägg

De mål och insatser som lyfts fram är en konkretisering av hur länets aktörer vill omsätta den nationella politiken till förutsättningar och behov i Uppsala län. Den nationella strategin har sex delmål för att nå det övergripande målet: Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk. Uppsala läns aktörer har valt att utgå från fem av de sex nationella målen. Uppföljningens resultat av tidigare åtgärdsprogram har varit en utgångspunkt för lokala behov av nya samverkansinsatser. Dokumentet gör inte anspråk på att omfatta hela det samlade ANDT-L-förebyggande arbetet i länet.

Insatsområdena kommer ha en kort inledande beskrivning av basverksamhet samt några särskilda insatser som behöver utvecklas. Strategin vill vägleda till en evidensbaserad praktik. Åtgärden ska utgå från bästa tillgängliga kunskap. Det innebär en sammanvägning av relevant forskning, brukarens erfarenhet och vilja och

samt den professionelles kompetens. Prioriteringarna kan vara olika utifrån kommunernas olika förutsättningar och behov.

Uppsala läns styrgrupp har särskilt valt att dessa fyra övergripande mål ska genomföra alla lokala mål. De ska särskilt beaktas och konkretiseras i en årlig verksamhetsplan samt särskilt följas upp.

Mål som ska genomföra länets arbete

1.	Jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet ska tydliggöras och genomföra ANDT-L-arbetet.
2.	Barnrättsperspektivet ska tydliggöras och genomföra ANDT-L-arbetet. (Barnrättsperspektivet innebär skyldighet att omsätta barnets mänskliga rättigheter i praktiken, inklusive att barnets egen åsikt och upplevelse har framkommit).
3.	Insatser som är tydligt kopplade till ett preparat ska där det är möjligt även kopplas till övriga insatser inom ANDT-L.
4.	Länets kommuner och landsting ska verka för att det finns insatser i ANDT-L-arbetet längs individens livstid samt från prevention till vård och behandling.

Delmål 1

Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och illegala läkemedel ska minska.

SAMORDNAD, EFFEKTIV OCH LIKVÄRDIG ALKOHOL- OCH TOBAKSTILLSYN

DET ÄR GENOM tillsyn som kommunerna och länsstyrelsen säkerställer att skyddslagstiftningarna för alkohol och tobak följs. Nivån av tillsynen i länet kan bedömas utifrån ett flertal faktorer. Det totala antalet årsarbetskrafter för tillsyn, antalet och kvaliteten på tillsynsbesök som görs av kommunerna och polismyndigheten, hur länsstyrelsen utövar tillsyn över kommunernas arbete m.m. (Källa nr 13)

I DEN NYA ANDT-STRATEGIN framgår att kommunernas tillsyn av rökfria skolgårdar är en viktig insats för att skydda barn och unga från tobaksbruk. Samtliga kommuner bör regelbundet genomföra tillsyn över att lokaler avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom samt skolgårdar är

rökfria.¹⁶ Kontrollköp av tobak och folköl innebär ett nytt redskap i tillsynen. Kontrollköp ökar kommunens vetskap om eventuella brister och med detta ökar behovet av ordinarie tillsyn. Kontrollköp bedöms leda till ökad kunskap om eventuella brister samt förbättrad dialog med serverings- och försäljningsställen i länet.

I UPPSALA LÄN finns två universitet som har nationer som med hjälp av studenter serverar andra studenter alkohol vilket ställer ytterligare krav på tillsynen. Den särskilda metoden Ansvarsfull alkoholservice på studentnationerna är ett viktigt verktyg för att nå en minskad tillgång till ANDT. Metoden används även i länets kommuner genom utbildning av krögare och serveringspersonal.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör ¹
Kommunernas tillsyn av serverings- och försäljningsställen av alkohol och tobak sker regelbundet och är likvärdig i hela länet.	<ul style="list-style-type: none"> – Regelbundet erfarenhetsutbyte sker mellan kommunerna och polismyndigheten. – Kommunerna genomför regelbunden tillsyn. – Strukturade checklistor och mallar används vid tillsynen. – Kontrollköp kan användas som tillsynsmetod av handeln med folköl och tobak. – Länsstyrelsen bidrar med råd och stöd.	<i>Kommunen (förvaltningar med ansvar för tillsyn utifrån alkohol- och tobakslagen) Länsstyrelsen (tillsyn) Polismyndigheten</i>
Samtliga lokaler avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom samt skolgårdar har getts regelbunden tillsyn över att rökförbudet följs.	<ul style="list-style-type: none"> – Kommunerna genomför regelbunden tillsyn. – Strukturade checklistor och mallar används. – Länsstyrelsen bidrar med råd och stöd.	<i>Kommunen (förvaltningar med ansvar för tillsyn utifrån alkohol- och tobakslagen) Länsstyrelsen (tillsyn) Polismyndigheten Kommunen (förvaltningar med ansvar för tillsyn utifrån alkohol- och tobakslagen samt rökfria miljöer) Länsstyrelsen (tillsyn)</i>

¹ De preparat som omsätts på den illegala marknaden i västvärlden är i första hand narkotiska läkemedel och anabola steroider men även andra läkemedel.

² Särskilt härrör från insmuggling och illegal tillverkning, men även överförskrivning av läkare och förfalskade recept förekommer.

³ "Uppföljningsansvarig" uppger vilken aktör som är övergripande ansvarig för uppföljning.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör ¹
Länets serveringsställen för alkohol har utvecklat sin ansvarsfulla alkoholserving.	<ul style="list-style-type: none"> - Metoden Ansvarsfull alkoholserving kan användas på alla länets serveringsställen av alkohol. - En anpassad metod används för universitetets studentnationer, studentkårerna och föreningar med utskänkningstillstånd. 	<i>Länsstyrelsen</i> <i>Kommunerna</i> <i>Uppsala universitet (Kuratorskonventet, Enheten för studenthälsa)</i> <i>Polismyndigheten</i>

SAMVERKAN MELLAN ANDT-FÖREBYGGANDE OCH BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE PÅ ALLA NIVÅER

DE FORUM FÖR samverkan mellan ANDT-L och brottsförebyggande frågor som idag finns är arbetsgrupperna: Länsamverkan kommun-polis och Länsgruppen sociala risker/social oro. Det diskuteras även i viss grad brottsförebyggande frågor på länets nätverk för ANDT-L-förebyggande frågor. Samordnande aktörer på länsnivå har varit Tryggare Uppsala län, Tryggare Uppsala län utvecklades under 2016 och delar av arbetet kommer att integreras i Länsstyrelsens nya brottsförebyggande uppdrag. Detta med start 2017, länsstyrelsen och polismyndigheten. Det nationella brottsförebyggande rådet (BRÅ) har vid enskilda tillfällen varit inbjudna i samverkan.

ETT PRIORITERAT SAMARBETE har varit att utveckla och utbyta erfarenheter kring kommunernas och polismyndighetens strukturer och rutiner i arbetet. Formen för samverkan har varit utbildningar, föreläsningar, workshops och nätverksträffar.

LÄNSSAMVERKAN KOMMUN-POLIS syfte har i huvudsak varit ett stöd för att strukturera upp arbetet, tydliggöra prioriteringar och följa upp samverkan. Samverkan har konkretiserats och strukturerats i de lokala samverkansöverenskommelserna mellan kommunerna

och polisen (och i något fall landstinget). Vid uppföljning av tidigare åtgärdsprogram för länets ANDT-arbete var det tydligt att ANDT-frågorna utgör en stor del av dessa överenskommelser. Förutsättningarna i länets kommuner skiljer sig åt avsevärt och det behövs handlingsplaner med mätbara mål. Det är ofta oklart med ansvarsfördelning och resurser samt det saknas överlag jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv.¹⁵

DET FINNS EN särskild länsgrupp för att integrera sociala risker/social oro i länets och kommunernas krisberedskapsarbete. Sociala risker är sannolikheten för oönskade händelser, beteenden eller tillstånd med ursprung i sociala förhållanden och som har negativa konsekvenser för det som bedöms vara skyddsvärt. En eller flera sociala risker kan i sin tur leda till social oro. ANDT-L-problematiken innefattas i detta genom att det kan vara en bakomliggande riskfaktor som påverkar sannolikheten för att sociala risker uppstår eller att ANDT-L-problematiken blir en social risk i sig. Metoder och handlingsplaner tas fram för att förebygga och hantera sociala risker. Som stöd erbjuder Länsstyrelsen forum för erfarenhetsutbyte mellan aktörer och stöd genom kompetenshöjande aktiviteter.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Länssamverkan för ANDT-L och det brottsförebyggande arbetet är samordnad och stärkt.	– Särskilda forum för samverkan erbjuds där brottsförebyggande och ANDT-L-frågor diskuteras, samordnas och utvecklas.	<i>Länsstyrelsen</i> <i>Kommunerna</i> <i>Region Uppsala</i> ³ <i>Idéburen sektor</i> <i>Polismyndigheten</i> <i>Åklagarmyndigheten</i> <i>Kriminalvården</i>
Det finns ett kvalitativt och strukturerat arbete med de lokala samverkansavtalen mellan kommun och polis.	– De lokala samverkansavtal en mellan kommun och polis stärks.	<i>Länsstyrelsen</i> <i>Kommunerna</i> <i>Region Uppsala</i> <i>Polismyndigheten</i>
Det ska finnas strukturer och metoder för att identifiera, förebygga och hantera sociala risker. Arbetet ska ske i samverkan.	<ul style="list-style-type: none"> – Särskilda forum för erfarenhetsutbyte och gemensamt utvecklingsarbete i frågan erbjuds. – Kompetensutveckling. – Stöd till länets kommuner i deras lokala arbete med sociala risker. 	<i>Länsstyrelsen</i> <i>Kommunerna</i> <i>Region Uppsala</i> <i>Idéburen sektor</i> <i>Polismyndigheten</i>
Länets samverkan för begränsning av tillgänglighet av ANDT-L ska stärkas.	<ul style="list-style-type: none"> – Goda exempel på insatser som synliggör och begränsar den illegala försäljningen på nätet ska spridas. – Kompetenshöjande insatser samt forum för samverkan erbjuds. 	<i>Länsstyrelsen</i> <i>Polismyndigheten</i> <i>Kommunerna</i> <i>Region Uppsala</i> <i>Idéburen sektor</i>

³ Regionförbundet och Landstinget i Uppsala län går samman till Region Uppsala år 2017.

Delmål 2

Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel, illegala läkemedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska.

EN HÄLSOFRÄMJANDE SKOLA UTIFRÅN ELEVERS OLIKA FÖRUTSÄTTNINGAR OCH BEHOV

GENERELLA SKYDDSAKTÖRER HAR stor betydelse för barns psykiska hälsa inklusive bruk av ANDT. Lärande i sig och att gå ut skolan med goda resultat leder till minskad ohälsa samt minskad risk för kriminalitet och utanförskap. Att klara skolan är också den enskilt viktigaste faktorn för barns framtida hälsa. Därför är en trygg skolmiljö med välfungerande undervisning samt en förebyggande och hälsofrämjande elevhälsa av stor vikt för barns och ungas hälso-utveckling.

GENOM BÅDE SITT kunskaps- och sitt värdegrundsuppdrag kan skolan bidra till arbetet med ANDT-L-prevention. Skolan spelar till exempel en viktig roll genom att undervisa om riskerna med tobak, alkohol och andra droger.

SAMVERKAN MELLAN SKOLA och föräldrar samt föräldrarnas förmåga till engagemang i skolan, och deras förväntningar på barnet och förmåga att stödja och uppmuntra barnet i skolarbetet är viktiga för skolresultat, hälsa och trivsel. Genom att stödja föräldrarna i detta kan förutsättningarna för goda skolprestationer förbättras.¹⁶

Skolan som arena för psykisk hälsa

Barn och ungdomspsykiatri inbjöd i slutet av 2014 kommunerna i länet att ingå i ett samverkansprojekt för att förbättra elevhälsans möjligheter att upptäcka barns stödbehov tidigt. Detta för att barn ska klara skolan och undvika framtid utanförskap. Tjugo skolor i Enköping och Älvkarleby kommuner arbetar nu för att nå målet med att få alla barn till skolan. De centrala elevhälsorna började med åtgärdande insatser för de barn som riskerar eller redan befinner sig i långvarig skolfrånvaro. För detta har inrättats team som tillsammans med en socialpedagogisk resurs arbetar intensivt och systematiskt för återgång till skolan. Teamen har utbildats att arbeta efter hemmasittarprogram (HSP) som visar att elever som fått insatsen återgår till vanlig undervisning.

För att förebygga riskfaktorer som leder till frånvaro har elevhälsosamtalen kompletterats med frågor om psykosociala risker även utanför skolan. Dessa samtal ger utfall för 14 procent av eleverna och kan i majoriteten av fallen åtgärdas med frivilliga insatser. Merparten av dessa är från skolan. Nästa steg blir att implementera arbetskonceptet till alla elevhälsor i länet. Projektet arbetar för att ta fram en socioekonomisk kalkyl. Kommunerna har även ingått i ett projekt för extra stöd till familjer för frånvarande elever.

Samverkansinsatser för bättre hälsa bland barn och unga

Regionförbundets styrelse (Region Uppsala från år 2017) har uppdragit till regiondirektören att arbeta fram förslag till samverkansinsatser för bättre hälsa bland barn och unga. Att investera i flickors och pojkar utveckling beskrivs i Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län som en av de viktigaste vägarna till social hållbarhet och minskade skillnader i hälsa och utbildning. Ansvaret för att främja barn och ungas hälsa ligger hos flera aktörer: Region Upp-

sala, länsstyrelse, kommuner och idéburen sektor. Det strategiska folkhälsoarbetet har samlat dessa aktörer för att formulera mål, tydliggöra roller och tillsammans prioritera områden att samverka omkring. Arbetet har mynnat ut i beslut om regionala samverkansinsatser inom områdena föräldrastöd, tobaksfri skoltid och ökad fysisk aktivitet. Utifrån samverkansinsatsen Tobaksfri skoltid och rökfria skolgårdar samt föräldrastöd har två regionala handlingsplaner utarbetats för åren 2016–2019.¹⁸

REGION UPPSALAS VERKSAMHET Hälsoäventyret är både en länsövergripande och lokal verksamhet som fungerar som ett stöd för både Region Uppsala och länets kommuner och deras skolor i deras hälsofrämjande arbete. De genomför hälso pedagogiska insatser där ANDT-L är en viktig del, direkt till skolelever och personal samt föräldrar. De synliggör i olika samverkansinsatser ofta barns och ungas röster och rätt utifrån olika metodik. De samordnar och ansvarar även för olika utvecklingsprojekt inom detta insatsområde (se nedan). Det finns tre lokala Hälsoäventyr där kommunerna är partners och på detta sätt kan ge uppdrag om extra stöd och metodutveckling. Detta innebär att stödet inte erbjuds fullt ut för de kommuner som inte har lokala överenskommelser.

Tobaksfri skoltid

Rökförbudet avser skolgårdar och motsvarande områden utomhus vid fritidshem och förskolor. Lagen gäller oavsett ålder, dygnet runt alla dagar i veckan och inkluderar all verksamhet som disponerar lokalerna. Tobaksfri skoltid innebär att skolan arbetar aktivt för att elever och vuxna avstår från tobak under all tid det är verksamhet med skolpersonal och elever, både på och utanför skolområdet, samt kvällstid vid exempelvis föräldramöten. Det handlar också om att verka för att det finns tobaksavvänjning av god kvalitet för de barn och vuxna som vill sluta röka samt att inte vuxna förser minderåriga med tobak.

Ny metod mot vattenpipsrökning

I Uppsala län ska ett antal skolor testa en ny webbaserad metod för att motverka vattenpipsrökning och e-cigarett bland barn och unga. Region Uppsalas verksamhet Hälsoäventyret samordnar frågan i länet med stöd av länsstyrelsen och erbjuder stöd till aktörer som vill arbeta med metoden. Metoden har tagits fram i ett samarbete mellan Umeå Universitet och Uppsala Universitet och är fortfarande under utveckling.

Tobaksfri duo

Tobaksfri duo är en evidensbaserad metod som bygger gemensam överenskommelse mellan en tobaksfri vuxen och en tobaksfri ungdom. Kontraktet gäller under hela högstadietiden och ungdomen har i och med sin tobaksfrihet chans att vinna priser. I Häbo kommun arbetas det aktivt med att implementera Tobaksfri duo i samtliga högstadieskolor. Hälsoäventyret samarbetar även med Fyrisfjädern badminton som skriver tobaksfria lagkontrakt med

sina ungdomsspelare. Arbetet är sammankopplat med handlingsplanen för tobakfri skoltid.

SOTIS – Samtal om tobak i skolan

SOTIS (Samtal Om Tobak i Skolan) är en intervention som utvecklats utifrån ett vetenskapligt underlag för att främja tobaksfriheten bland ungdomar i tonåren. Det är en samtalsmodell i form

av en enkel mall för att underlätta samtal om tobak med elever i högstadiet. Den kan användas i samband med rutinmässiga hälsokontroller och vid spontanbesök hos elevvårdsteamet. Den består av strukturerade, korta och upprepade insatser som anpassas efter elevens erfarenhet av tobak, samt använder en blandning av kognitiv beteendeterapi (KBT) och motiverande samtal (MI). Modellen är anpassad efter den svenska skolan.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Länets skolor har stärkt sitt ANDT-L-förebyggande arbete. Det kan bidra till att fler pojkar och flickor klarar skolans kunskapsmål.	<ul style="list-style-type: none"> Skolorna i länet kan få stöd i att utveckla och integrera ANDT-frågorna i undervisningen. Det sker förslagsvis genom ytterligare inventering av behov och förutsättningar samt kompetenshöjande insatser. Ett aktivt arbete med policy och riktlinjer samt skolans övriga elevhälsoarbete. Stärka samverkan över kommun- och länsgränser eftersom detta är en grupp som kanske bor i en kommun och studerar, arbetar eller på annat sätt vistas i en annan. <p>Övriga förslag på insatser:</p> <ul style="list-style-type: none"> Metoden: ANDT på schemat Hälsoäventyrets hälso- och ANDT-L-undervisning i skolklasser Kontraktmetoden Tobakfri duo Metod och utvecklingsprojekt mot vattenpipa Metodstöd för lärare, För hälsa mot cannabis (Se det särskilda insatsområdet) Metoden: ANDT på schemat Skol-BIM (se information under delmål fem.) Insatser i utvecklingsprojektet "Skolan som arena för psykisk hälsa" med hemmasittarprogram, stärkt föräldrastöd, tidig upptäckt och stöd via elevhälsan. 	<p>Länsstyrelsen Region Uppsala (Hälsoäventyret) Barnombudsmannen i Uppsala Centralförbundet för alkohol och narkotika- upplysning (CAN) Kommunerna (Skolförvaltningen och förebyggande enheter)</p>
Alla skolgårdar är rökfria enligt tobakslagen 2 § och all skoltid i Uppsala län är tobaksfri 4 §.	<ul style="list-style-type: none"> Det bör finnas särskilda handlingsplaner på lokal och regional nivå för ANDT-L-förebyggande frågor. På länsnivå är ett prioriterat område för att stärka barn och ungas hälsa: "Tobaksfri Skoltid och rökfria skolgårdar". Arbetet omfattar både vuxna och barn på skolorna-dygnet runt. Kompetensutveckling Policyarbetet är viktigt för att få en gemensam grund och tydlighet med rutiner och handlingsplaner som inkluderar tobak i alla dess former. Observera att även vattenpipa, snus och elektroniska cigaretter bör inkluderas. Genomföra och sprida barnkonsekvensanalyser kopplade till tobak. En särskild kommunikationsinsats för att synliggöra problemet med rökningen på skolor Erbjuda tobaksavvänjning t.ex. metoden: SOTIS Verka för att stödja och inspirera länets aktörer till förbättrad följsamhet till rökfri arbetstid. Stärkt samverkan med föräldrar, Idéburen sektor, tandvården, polis och handeln som säljer tobak. Kommuner bör genomföra strukturerad tillsyn och att alla skolor har fått minst ett tillsynsbesök. 	<p>Region Uppsala Länsstyrelsen Barnombudsmannen i Uppsala Kommunerna (Skolförvaltningen och förebyggande enheter) Yrkesföreningar mot tobak Non Smoking generation</p>

Föräldrastöd

Ett bra stöd för föräldrar är en baskomponent i det hälsofrämjande arbetet och i det förebyggande ANDT-arbetet för barn och unga. Länsstyrelserna har regeringens uppdrag att stödja kommuner,

landsting och andra föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla ett universellt, kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd till föräldrar med barn i tonåren i respektive län.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Alla föräldrar har erbjudits föräldrastöd under barnets uppväxt 0–17år.	<ul style="list-style-type: none"> Andelen föräldrar som känner till/har fått erbjudande om föräldrastödjande insatser har ökat jämfört med 2016. 	<p>Länsstyrelsen Region Uppsala Kommunerna Idéburen sektor</p>

EFFEKTIVT ARBETE MOT LANGNING AV ALKOHOL OCH TOBAK

Kommunikationsinsats om alkohol till föräldrar

Att motverka langning till flickor och pojkar är en fortsatt viktig insats för att nå målet om att skjuta upp alkoholdebuten. Alkohol-förebyggande arbete bör fokusera på att göra föräldrar och andra vuxna mer medvetna om sin roll för att påverka konsumtions-mönster och senarelägga alkoholdebuten.

Kronbergsmodellen: Det är en arbetsmetod för polisen som syftar till att begränsa ungdomars alkoholdrickande i offentlig miljö och på så sätt minska den alkoholrelaterade våldsbrottsligheten bland unga. Metoden innebär bland annat att man, för att i förlängningen uppnå en minskning av den alkoholrelaterade våldsbrottsligheten, gör det mindre attraktivt för ungdomarna att berusa sig och minskar tillgången på alkohol genom att arbeta mot langare.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
<p>Vuxna förser inte minderåriga med alkohol och har en god förståelse om varför.</p> <p>Vuxna har en bra dialog med tjejer och killar om riskerna med alkohol och tobak kopplat till deras hälsa.</p> <p>Samverkansinsatserna för att begränsa tillgängligheten av alkohol för tjejer och killar har stärkts.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Informations- och antilangningsinsatser riktat till vuxna gällande alkohol och tobak. – Samverkan och åtgärder för att minska langningen till minderåriga. – Polisens metod: Kronbergsmodellen. – Lokala nivån kan med fördel göra en lägesbild över vilka risk- och skyddsfaktorer som finns i deras kommun. <p>Exempel på riskfaktorer är om restaurangerna serverar minderårig alkohol, om butiker säljer alkohol och tobak till minderåriga, om vuxna i ungas närhet inte har ett bra stöd i att sätta gränser och föra bra samtal med sina ungdomar, skolan har bristande rutiner och inte arbetar med frågan samt om det finns få drogfria alternativ och arenor.</p> <p>Skyddsfaktorer är det omvända. Insatserna bör gå in i varandra och samverkan stärkas.</p>	<p><i>Kommunerna</i> <i>Region Uppsala</i> <i>Polismyndigheten</i> <i>Uppsala Universitet (U-FOLD)</i> <i>Länsstyrelsen</i> <i>Räddningstjänsten</i> <i>Idéburen sektor</i></p>

SPRIDNING OCH TILLÄMPNING AV ETT KUNSKAPSBASERAT CANNABISFÖREBYGGANDE ARBETE

För hälsa mot cannabis

Region Uppsalas verksamhet Hälsoäventyret har genom ett särskilt projekt "För Hälsa Mot Cannabis – ur ett ungdomsperspektiv i

Uppsala län", tagit fram ett nytt material. Materialet utgår från ett ungdomsperspektiv och är tänkt att kunna appliceras i den ordinarie ANDT-L-undervisningen på länets skolor.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
<p>Vuxna i ungas närhet har en bra dialog med flickor och pojkar om cannabis.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Konceptet och stödmaterialiet "För Hälsa Mot Cannabis – ur ett ungdomsperspektiv i Uppsala län" kan förslagsvis implementeras i den ordinarie ANDT-L -undervisningen på länets skolor. – Sprida och implementera ny kunskap och forskning inom området. – Ett kunskapsunderlag kan inhämtas från det nationella cannabisnätverk som består av utbildade behandlare www.cannabishjalpen.se 	<p><i>Region Uppsala</i> <i>Länsstyrelsen</i> <i>Uppsala Universitet</i> <i>Kommunerna</i> <i>Idéburen sektor</i></p>

Foto: Pixabay

Delmål 3

Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.

UPPMÄRKSAMMA OCH FÖREBYGGA ANDT-RELATERAD OHÄLSA BLAND KVINNOR OCH MÄN SAMT FLICKOR OCH POJKAR INOM HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN, SOCIALTJÄNSTEN OCH INOM ANDRA ARENOR

Hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete

Inom regionen ligger Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder till grund för det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet. Arbetet med levnadsvanor är långsiktigt och blir effektivt om utvecklingen av arbetet integreras med ordinarie verksamhet. Åtgärder för tidig upptäckt och intervention av riskbruk av alkohol och tobaksbruk är en del av detta. Länets aktörer har satsat brett på utbildning i motiverande samtal som ett led i arbetet. Socialstyrelsen konstaterar i sin utvärdering av stö-

det till genomförandet att landstingen framför allt gjort generella satsningar och ännu inte kommit så långt som till satsningar som rör specifika grupper. Utvärderingen visar också att riktlinjerna för sjukdomsförebyggande metoder inte har införts inom kommunerna. Detta är ett angeläget utvecklingsområde som till exempel gäller äldreomsorgen. Uppföljningen visar att antalet äldre med missbruk och beroende behöver uppmärksammas inom såväl äldreomsorgen som primärvården.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Ett hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete genomsyrar hela hälso- och sjukvården.	<ul style="list-style-type: none"> – Hälso- och sjukvårdens enheter ska tillämpa rutiner för sjukdomsförebyggande metoder enligt hälso- och sjukvårdens kunskapsunderlag för levnadsvanor. – Levnadsvanearbetet ska integreras i de regionövergripande kliniska processer som arbetas fram för hälso- och sjukvården. – Kompetenshöjande insatser. – Metodutveckling och stöd. – Motiverande samtal.	Region Uppsala Kommunerna

Ungdomsmottagningen som arena

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Länets ungdomsmottagningar erbjuder samtal och stöd i ANDT-L-frågorna.	<ul style="list-style-type: none"> – Kompetensutveckling för personal. – Kunna erbjuda tobaksavvänjning eller hänvisa till avvänjning digitalt. – Samverkan över kommungränserna för att ta fram bättre rutiner och stöd. – Ungdomsmottagningens www.umo.se har utvecklat en kostnadsfri mobil-app, "Fimpaaa!" som kan vara ett bra stöd för den som vill sluta röka. Där finns även information på olika språk.	Kommunerna Region Uppsala Länsstyrelsen Idéburen sektor

Stärka samverkan och åtgärder för unga vuxna

Med unga vuxna menar vi kvinnor och män mellan 18 och 25 år. Gruppen unga vuxna utmärks av en hög andel riskkonsumenter av alkohol och samtidigt av att gruppen är svår att nå med hälsofrämjande- och förebyggande insatser. Andelen som använt cannabis är betydligt högre bland unga vuxna jämfört med äldre åldersgrupper. Män använder i högre grad än kvinnor.

Studenter

Närmare hälften i åldersgruppen unga vuxna i Sverige studerar vid högskola eller universitet. Kartläggningar visar också att alkoholkonsumtionen är högre under åren vid universitet och högskola jämfört med andra perioder i livet. Studenthälsomottagningar utgör därför en tänkbar arena för förebyggande insatser.²⁰ I Uppsala finns två stora universitet med många studenter. Varje år börjar tio tusen nya studenter vid de två universiteten. Enheten för Studenthälsa vid Uppsala universitet har en särskild ANDT-

funktion som ansvarar för samordning och utveckling av det individuella studentstödet och det utåtriktade arbetet inom ANDT. Det genomförs även utbildningar för nations- och kåraktivt samt mottagningsansvariga och faddrar bland annat inom alkohol- och narkotikaprevention i syfte att minska skadeverkningarna av alkohol och användandet av narkotika i samband med festkvällar och insparkar/mottagningsveckor. Ett ANDT-nätverk har bildats för nationernas ämbetsmän/ alkoholombud i syfte att samordna preventiva insatser inom ANDT.

STUDENTER SOM VUXIT upp med alkoholproblem i familjen erbjuds ett individuellt stödprogram, Individual Coping and Alcohol Intervention Program (ICAIP) på Studenthälsans mottagning. Programmet innefattar en interventionsdel i syfte att genom förebyggande kunskap minska risken för att studenten utvecklar egna alkoholproblem.²¹

Unga vuxna som inte studerar.

Det saknas länsarbeten som handlar om att fånga upp och förebygga unga vuxna som grupp som inte går på Uppsala uni-

versitet. Detta är en extra sårbar grupp som vi behöver uppmärksamma och samverka mer för att stödja och fånga upp.

Länsmål 2021	Insatser inom Uppsala universitet	Involverad aktör
Uppsala län har stärkt sin samordning och samverkan kopplat till ANDT-L för unga vuxna.	<ul style="list-style-type: none"> - Kontinuerlig kompetensutveckling för enheten för studenthälsans personal. - Erbjuder alla programstudenter webbaserad alkoholintervention och personlig återkoppling. - Erbjuder studenter enkla råd om tobak samt om alkohol och riskbruk. - Utbildning i ANDT för mottagningsansvariga (faddrar) i samband med mottagning/inspark av nya studenter. - Verkar för ett beslut om rökfri arbetstid/miljö. - Sprida kunskap om tidig upptäckt av alkohol- och drogrelaterade problem till andra yrkesgrupper inom universitetet. <p>Insatser i övriga samhället:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inventera vilka metoder som finns och sprida kunskap om de med bäst effekt. - Stärka samverkan över kommun- och länsgränser eftersom detta är en grupp som kanske bor i en kommun och läser, arbetar eller på annat sätt vistas i en annan. - Samverkan med övriga eftergymnasiala lärosäten, företagshälsovård, arbetsförmedlingen, försäkringskassan, kriminalvården mm. - Verkar för fler drogfria miljöer. 	<p><i>Uppsala universitet - Enheten för studenthälsa</i> <i>Kommunerna</i> <i>Region Uppsala</i> <i>Länsstyrelsen</i></p>

DOPNINGSFÖREBYGGANDE ARBETE INOM MOTIONSIDROTEN

INOM DET NATIONELLA nätverket PRODIS används den gemensamma arbetsmetoden 100% ren hårdträning som syftar till att minska användningen av och tillgången till dopningpreparat, såsom anabola androgena steroider bland tränande på träningsanläggningar. Detta sker genom att träningsanläggningar utvecklar ett långsiktigt förebyggande arbete mot dopning i samverkan med polisen, kommunen och övriga närsamhället. I länet är Knivsta kommun

och deras kommunalt anknutna gymnastgymnasium Hälsöhuset först att genomföra utbildningen. Det finns en styrgrupp där länsstyrelsen och polismyndigheten medverkar. Detta för att följa och samordna insatser om det finns intresse för fler kommuner att utveckla arbetet. Det genomförs få samverkansinsatser mot dopning i länet. Ett samarbete med Upplands idrottsförbund har inletts för att insatsen även ska omfatta kommunens idrottsföreningar.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Fler gym/ träningsanläggningar och idrottsföreningar i Uppsala län har ett aktivt antidopningsarbete.	<ul style="list-style-type: none"> - Metod för gym och träningsanläggningar: De ska vara PRODIS-certifierade och genomföra PRODIS-utbildning i länet. - Sprida resultatet från Knivsta kommun och det nationella PRODIS-nätverket till resten av länet. - Väl genomförda dopningskontroller. - Ökad samverkan mot dopning. - Stärkt tillsyn och kontroll av kosttillskott. - Inkludera kompetenshöjande insatser om kosttillskott. <p>Upplands Idrottsförbund och SISU Idrottsutbildarna Uppland gör följande:</p> <ul style="list-style-type: none"> - På uppdrag av Riksidrottsförbundet genomföra provtagningar för att upptäcka missbruket av dopningsmedel i så väl träning som tävlingsverksamhet. - Uppland Idrottsförbund arbetar aktivt för att öka kunskapen i länets idrottsföreningar i ämnet dopingprevention och läkemedelsklassade kosttillskott. Detta arbete är ett resultat av de förfrågningar och behov som uttryckts av idrottsföreningar i länet. 	<p><i>Träningsbranschen</i> <i>Polismyndigheten</i> <i>Upplands idrottsförbund</i> <i>SISU Idrottsutbildarna</i> <i>Uppland</i> <i>Länsstyrelsen</i> <i>Kommunerna</i> <i>Region Uppsala</i></p>

Delmål 4

Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.

SAMVERKAN MELLAN HÄLSO- OCH SJUKVÅRD OCH SOCIALTJÄNST SAMT MED ANDRA AKTÖRER FÖR EN SAMMANHÅLLEN VÅRD UTFRÅN KVINNORS OCH MÄNS SAMT FLICKORS OCH POJKARS SPECIFIKA FÖRUTSÄTTNINGAR OCH BEHOV

SOCIALSTYRELSEN PUBLICERADE NATIONELLA riktlinjer för missbruks- och beroendevården 2007. Sedan dess har nya behandlingsmetoder introducerats och nya metoder för upptäckt och prevention har tillkommit i vården och omsorgen. Riktlinjerna har nu reviderats och uppdaterats och nya riktlinjer för missbruks- och beroendevården har utkommit 2015.

UTFORMNINGEN FÖR DE NYA riktlinjerna är förändrade såtillvida att de innehåller prioriteringar (1–10) för metoder/insatser, och genom detta utgör de ett tydligare stöd för fördelning av resurser och underlag för beslut på organisationsnivå. Tre nya områden har

inkluderats i de reviderade riktlinjerna: ungdomar, läkemedelsberoende och psykosociala stödinsatser.

SEDAN 1 JULI 2013 föreligger det ”en skyldighet för landsting och kommuner att ingå gemensamma överenskommelser om samarbete i fråga om personer som missbrukar alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel, eller dopningsmedel”, i enlighet med regeringens proposition ”God kvalitet och ökad tillgänglighet inom missbruks- och beroendevården” (2012/13:77). Denna skyldighet regleras genom tillägg i socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen.²²

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
<ul style="list-style-type: none"> Samverkan har stärkts i frågan mellan kommunerna och Region Uppsala. Barn, unga och vuxna som tillhör målgruppen har med delaktighet och inflytande getts en sammanhängande vård och behandling och tillgång till insatser på rätt nivå. Förutsättningarna har ökat för huvudmännen att följa rekommendationer i gällande nationella riktlinjer. Brukarna är framlyfta som en självklar kunskapskälla. Deras kunskaper ska på ett strukturerat sätt efterfrågas och tas tillvara. Jämställdhet och jämlikhet beaktas systematiskt i genomförande och uppföljning. 	<ul style="list-style-type: none"> Länets aktörer ska verka för att konkretisera insatserna i den regionala överenskommelsen för riskbruk, missbruk och beroende (Uppsala län) till lokala överenskommelser. Länets aktörer ska även fortsättningsvis samverka i olika kompetenshöjande insatser för att kunna förverkliga överenskommelsens intentioner. 	<p>Region Uppsala Kommunerna Kriminalvården-Frivården Länsstyrelsen Uppsala läns brukarnätverk Idéburen sektor</p>

INSATSER FÖR ATT NÅ KVINNOR OCH MÄN SAMT FLICKOR OCH POJKAR I EN SOCIALT OCH HÄLSOMÄSSIGT UTSATT SITUATION TILL FÖLJD AV MISSBRUK ELLER BEROENDE

Bostad först

Uppsala och Enköpings kommuner ingår i ett försöksprojekt (Start 2015) som är till för att förebygga hemlöshet och de delar som är kopplade till den frågan som i många fall rör missbruksproblematik. Bostad först bygger på fyra principer:

- Hemlöshet är först och främst ett bostadsproblem och ska behandlas som ett sådant.
- De personer som är hemlösa eller utanför den ordinarie bostadsmarknaden bör så fort som möjligt inlemmas i den ordinarie bostadsmarknaden för att få en stabil bostadssituation.
- Egen bostad – en förutsättning för att andra insatser skall lyckas.
- Ett fast boende är en grundläggande rättighet.²⁴

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Hemlösa kvinnor och män erbjuds en bostad och stöd för sin ANDT-L-problematik.	<ul style="list-style-type: none"> Följa och sprida resultaten från utvecklingsprojekt: ”Bostad först” i Enköping och Uppsala kommuner. Länsstyrelsen ska stödja kommuner och andra aktörer i arbetet med att underlätta inträde på bostadsmarknaden för exempelvis hemlösa. Detta sker genom kontinuerliga utbildningar. 	<p>Kommunerna Länsstyrelsen Region Uppsala Lokala bostadsbolagen</p>

Lågtröskelmottagning

Enligt Socialstyrelsen injicerar cirka 8 000 personer droger år 2008–2011. Personer som injicerar droger tillhör en särskilt utsatt grupp. Genom att dela sprutor löper de till exempel stora risker att drabbas av allvarliga infektionssjukdomar som HIV och hepatit C. En fjärdedel av alla rapporterade hepatit C-fall 2014 var ungdomar/unga vuxna i åldern 15–21 år och av dessa hade 86 pro-

cent smittats via injektion med kontaminerade/smutsiga kanyler. Sprutbytesverksamhet är tänkt att vara en kontaktyta som kan användas för att motivera till vård och behandling på frivillig väg. Sprututbytesverksamhet får enligt lag endast ske till individer som fyllt 20 år. Det finns ett lagförslag om att sänka åldersgränsen till 18 år.¹⁶

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Kvinnor och män som injicerar droger och som har en förhöjd risk för smittspridning av infektionssjukdomar erbjuds stöd.	– Öppen mottagning med sprututbytesverksamhet.	Region Uppsala Kommunerna Kriminalvården Uppsala läns brukarnätverk Idéburen sektor

Delmål 5

Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel, läkemedel eller tobak ska minska.

TIDIG UPPMÄRKSAMHET AV RISKBRUK OCH BEROENDE BLAND BLIVANDE FÖRÄLDRAR

Riskbruk och missbruk bland blivande föräldrar

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Alla blivande och nyblivna mammor och pappor tillfrågas om ANDT-vanor.	Tillämpa rutiner för sjukdomsförebyggande metoder enligt hälso- och sjukvårdens kunskapsunderlag för levnadsvanor (alkohol och tobak) samt särskilt ställda frågor gällande narkotika.	Region Uppsala (Mödrhälsovården, Barnhälsovården) Region Uppsala Regionalt centrum för cancerprevention (regionens plan för cancerprevention.)

UPPMÄRKSAMMA OCH ERBJUDA ÄNDAMÅLSENLIGT STÖD TILL FLICKOR OCH POJKAR SOM FÖDS MED SKADOR TILL FÖLJD AV ANDT ELLER SOM VÄXER UPP I FAMILJER MED MISSBRUK ELLER ANNAN OMSORGSVIKT, INKLUSIVE FÖREKOMST AV VÅLD, MED KOPPLING TILL ALKOHOL ELLER NARKOTIKA UTFRÅN DERAS FÖRUTSÄTTNINGAR OCH BEHOV

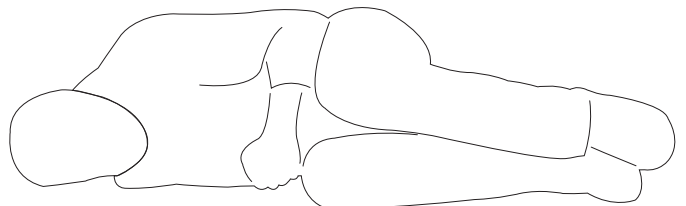
Ett stärkt anhörigperspektiv

Det är enligt den nationella ANDT-strategin viktigt att ”främja en långsiktig och effektiv samverkan kring den enskilda individen och dennes anhöriga”.

Det handlar om mer än familjeperspektivet. Många tjejer eller killar växer upp i en familj där det förekommer våld och eller där en mamma och/eller pappa missbrukar och har psykisk ohälsa. Det kan innebära att de blir orimligt ansvarstagande och mår dåligt.

För dessa ungdomar kan det leda till skolsvårigheter, egen ANDT-L-problematik eller andra normbrytande beteenden. Stöd till barn som anhöriga är ett lagstadgat ansvar för hälso- och sjukvården. Det är även en angelägen uppgift för socialtjänsten, förskola och skola.

UPPSALA LÄN VERKAR aktivt för att stärka familjeperspektivet. Regionförbundet i Uppsala län har sedan flera år drivit olika utvecklingsprojekt för att öka familjeperspektiv inom såväl missbruks- och beroendevård som barnavård.²⁵ Det vi bör göra är att utveckla stödet till dessa familjer. Det gäller såväl stöd till den vuxne för missbruket/beroendet samt i föräldrarollen, stöd till barnen samt stärka stödet i relationerna i familjen.

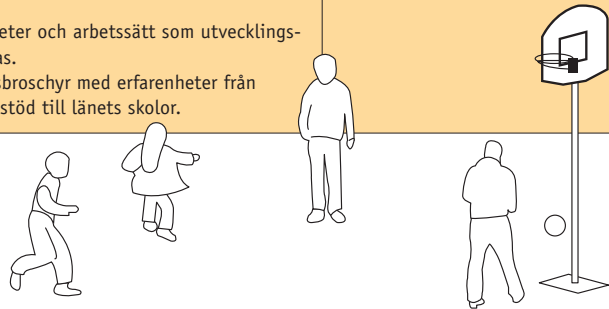
Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Familjeperspektivet inom såväl missbruks- och beroendevård som barnavård har ökat.	<ul style="list-style-type: none"> – Utbildningsinsats. – Implementering av befintlig kunskap om stöd i föräldrarollen inom missbruks- och beroendevård och barnavård. – Etablera gemensamt lärande nätverk samt metodstöd i att utveckla familjeperspektiv till att bli ett konkret arbetssätt i samverkan. 	<i>Region Uppsala</i> <i>Brukarföreningar</i> <i>Kommunerna</i>

Barn och unga som lever i familjer med missbruk eller beroende – forsknings- och utvecklingsprojektet "Skol-BIM"

Projektet är en fördjupning av projektet Barn i Missbruksmiljöer (BIM), där barn, ungdomar och föräldrar i intervjuer lyfte fram skolans betydelse som arena för upptäckt och stöd till barn i

familjer där föräldrar har problem med alkohol och/eller andra droger. Huvudmål för projektet är att utifrån forskning förbättra skolans stöd till barn i familjer med missbruk. En referensgrupp med ungdomar som växt upp i familjer med missbruk har bildats och utgör viktig kunskapskälla i projektet.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Skolpersonalens förmåga att upptäcka och ge stöd till barn och unga som lever i familjer med missbruk eller beroende har stärkts.	<p>Resultatet från forsknings- och utvecklingsprojektet "Skol-BIM" kan användas som stöd för länets skolor.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Utifrån kunskapen som tidigare forskning och intervjuer ger, ges fyra högstadieskolor kompetensutveckling och stöd i att utveckla arbetet med målgruppen. – Intervjustudien och de erfarenheter och arbetssätt som utvecklingsarbetet leder fram till ska spridas. – Ta fram en särskild informationsbroschyr med erfarenheter från projektet för att ge ett fortsatt stöd till länets skolor. 	<i>Uppsala universitet</i> <i>Region Uppsala</i> <i>Länsstyrelsen</i>

STRATEGISKT OCH LÅNGSIKTIGT ARBETE FÖR ATT MOTVERKA NARKOTIKARELATERAD DÖDLIGHET BLAND KVINNOR OCH MÅN SAMT FLICKOR OCH POJKAR

DEN NARKOTIKARELATERADE DÖDLIGHETEN är hög i Sverige jämfört med andra länder inom EU. Den höga dödligheten är oroande och måste tas på stort allvar. Det är svårt att jämföra statistik som är kopplat till dödlig utgång eftersom definitionen av narkotikarelaterad dödlighet, skiljer mellan olika länder. Under perioden 2011–2014 ökade antalet narkotikarelaterade dödsfall med 59 procent

samtidigt som antalet vårdade till följd av narkotikabruk ökade med 12 procent. Det är fler män än kvinnor både bland dem som avlider och dem som vårdas. Den ökande trenden gäller både män och kvinnor.¹⁶

En hög andel av de som dör har ett blandmissbruk där de både missbrukar narkotika och läkemedel.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Våldsproblematiken i ANDT-L-frågan har tydliggjorts och stödet har bättre anpassats för flickor och pojkar samt kvinnor och män.	<ul style="list-style-type: none"> – Samordna ANDT-arbetet i länet med Länsstyrelsens uppdrag att samordna och ge stöd till insatser som syftar till att motverka mäns våld mot kvinnor. – Särskild insats att följa: Hur får våldsutsatta tjejer och kvinnor med missbruksproblematik ett anpassat och bra stöd? – Aktivt arbeta med synliggöra kopplingen mellan våld och alkohol till exempel i samband med idrottsarrangemang och på och utanför serveringsställen. <p>Se även under delmål tre, arbetet med Kronobergsmodellen.</p>	<i>Region Uppsala</i> <i>Länsstyrelsen</i> <i>Kommunerna</i> <i>Idéburen sektor</i> <i>Polismyndigheten</i> <i>Kriminalvården</i>

Samverkan mot alkohol och droger i trafiken

Det är fler män än kvinnor som dör eller blir skadade i trafiken kopplat till ANDT och bilkörning. Statistik visar exempelvis att hälften av alla rattfyllerister har ett alkoholproblem. Landstinget och samtliga av länets kommuner hade tidigare en strukturerad samverkan för att arbeta med metoden SMADIT. När samordningsfrågan blev oklar nationellt så resulterade det i att samarbetet

tappades. Numera kommer inte SMADIT-frågan upp automatiskt vid provtagning och polisen missar därför att fråga den omhändertagna rattfylleristen. Metoden innebär att misstänkta ratt- och sjöfyllerister så snabbt som möjligt, helst inom 24 timmar, ska få möjlighet att komma i kontakt med socialtjänst och/eller beroendevård om de vill ha hjälp med att komma till rätta med sitt alkohol- och/eller drogproblem.¹³ Det är även viktigt att inkludera läkemedelsmissbruk i denna fråga.

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Antalet påverkade förare i trafiken och till sjöss har minskat.	<p>Fordonsförare som åker fast för att de är påverkade av alkohol eller andra droger ska få erbjudande om snabbt stöd.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Stöd för samverkan utifrån metoden "SMADIT i Uppsala län" på länsnivå. – Vid kontrollkontakt med förare av motordrivet fordon ska alkohol-utandningsprov ske samt en bedömning av eventuella symptom på drogpåverkan hos föraren göras. 	<p>Polismyndigheten Tullverket Kommunerna Länsstyrelsen Kriminalvården Region Uppsala Trafikverket Kustbevakningen Idéburen sektor</p>

ANDT-L och våld

Det är viktigt att uppmärksamma utsatthet för våld i ANDT-L-frågan då det ofta ger hälsokonsekvenser. "Även ålder och funktionsnedsättning behöver beaktas i detta sammanhang. Kunskap om att det finns en koppling mellan ANDT-L-missbruk och att vara eller ha varit utsatt för våld eller andra former av övergrepp behöver öka. Förutom hälso- och sjukvården utgör ungdomsmottagningar och elevhälsan viktiga arenor för att fånga upp barn och unga i riskzon, studenthälsan för att nå unga vuxna och företagshälsovården för att nå den del av befolkningen som är i arbete. Kvinnor som injicerar droger utsätts för prostitution, våld och sexuellt våld i större utsträckning än män, varför både behandlings- och stödinsatser behöver utformas för att kunna möta kvinnors specifika behov. Prostitution och användning av både droger och alkohol är tydligt sammankopplad. Inom missbruks- och beroendevården måste därför erfarenheter av att sälja sex uppmärksammas."¹⁶

INOM RAMEN FÖR rådande jämställdhetspolitik har Länsstyrelsen i uppdrag att stödja samordningen i länet av insatser som syftar

till att motverka mäns våld mot kvinnor, att barn bevittnar våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Uppdraget avser både samordning av insatser till skydd och stöd samt förebyggande insatser.

LÄNSSTYRELSEN HAR OCKSÅ i uppdrag att ge stöd för att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn samt främja och fördela bidrag till insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns två länsgrupper mot våld i nära relationer. Nätverken har olika fokus, ett med mer fokus på våldsförebyggande arbete och ett med mer fokus på de insatser som erbjuds våldsutsatta vuxna och barn samt våldsutövare.

UPPSALA LÄN BEHÖVER fler insatser mot våld och ANDT-L-relaterad problematik. Det finns till exempel inte något boende i Uppsala län för våldsutsatta kvinnor i aktivt missbruk. Det är viktigt att verka för ökad samverkan i verksamheterna inom kommun och landsting som arbetar med våld i nära relationer och missbruk.

Övriga viktiga insatsområden

Dessa finns inte med som specifika insatsområden i nationella strategin men finns som aktuella samverkansinsatser i Uppsala län.

STÄRKA SAMVERKAN MED IDÉBUREN SEKTOR		
Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Fler av länets aktörer har ställt sig bakom initiativet TOBACCO ENDGAME – RÖKFRITT SVERIGE 2025.	– Information och utbildning om initiativet och vilket bidrag det ger till det lokala, regionala och nationella tobakspreventiva arbetet.	Länets nätverk för TOBACCO ENDGAME – RÖKFRITT SVERIGE 2025 Kommunerna Region Uppsala Idéburen sektor Länsstyrelsen
Ett ökat deltagande av idéburna organisationer i det förebyggande arbetet.	– Tydliggöra och stärka ideella sektorns roll i det förebyggande arbetet ²⁶ – Integrera ideella aktörer i det övriga ANDT-arbetet där det finns ett tydligt syfte och mervärde. – Spridning av goda exempel. – Kompetensutveckling.	Uppsala Universitet (U-FOLD) Länsstyrelsen Region Uppsala Polismyndigheten Kommunerna

I UPPSALA LÄN SKA VI ERBJUDA AKTUELL KOMPETENSUTVECKLING INOM ANDT-L

DEN VANLIGASTE SAMVERKANSINSATSEN i tidigare åtgärdsprogram var utbildning. Samordning av kompetensutveckling är viktigt. Antal utbildningsinsatser har legat på en relativt jämn nivå under tidigare programperiod. År 2013 fanns ett visst fokus på cannabis- och alkoholprevention. 2014 och 2015 utbildades det väldigt brett

inom ANDT och många ämnen och områden berördes. Spice och Spicerelaterade dödsfall var ett vanligt förekommande ämne på utbildningar och samverkansforum. Drogetematik bland ensamkommande barn och den accelererande narkotikadödligheten fick större fokus 2015/2016.¹⁵

Länsmål 2021	Exempel på insatser på län och lokal nivå	Involverad aktör
Medvetenheten i hela befolkningen om ANDT-L-användningens effekter på hälsan har ökat.	– Utbildningsinsatser med olika teman. – Fler professionella ska få aktuell kunskap i ANDT-L- frågan i Uppsala län. – De regionala aktörerna ska i högsta möjliga grad samverka och samordna arbetet.	Kommunerna Region Uppsala Polismyndigheten Region Uppsala Länsstyrelsen Näringslivet Idéburen sektor Uppsala universitet (U-FOLD)

Foto: Pixabay

5. Uppföljning

DETTA ÅTGÄRDSPROGRAM GÄLLER under perioden 2017–2021. Länsstyrelsen i Uppsala län har ett övergripande samordningsansvar för att årligen göra en kortfattad sammanställning av ansvariga aktörers insatser utifrån programmet. Uppföljningen kommer att baseras på den nationella länsrapporten för förebyggande ANDT-frågor och tillsyn (Statens folkhälsoinstitut) samt en kompletterande regional enkät utifrån de läns specifika målen som ska genomsyra hela åtgärdsprogrammet. En utmaning som Uppsala läns aktörer och åtgärdsprogram delar med resten av Sveriges aktörer i ANDT-L-frågan är att många av de metoder och koncept som används inte har effektutvärderats i högre grad. De har ofta inte anpassats och utvärderats efter svenska förutsättningar och/eller ibland inte alls. Två faktorer är särskilt viktiga för att värdera tillförlitlighet: intern validitet, att förändringar beror på insatsen och inget annat, och extern validitet, att insatsen är effektiv i arbetet på vitt skilda håll. Den insats som undersökts bör även ha implementerats i hela sin omfattning. Ofta används bara delar av en utvärderad metod och då är det svårt att se om insatsen har några effekter.

DE SAMVERKANSPROJEKT OCH metoder som nämns är intressanta utifrån bästa tillgängliga kunskap. Åtgärderna ska ha en vetenskaplig grund eller utgå från en kunskapsbaserad praktik.

DET LÄNSÖVERGRIPANDE ÅTGÄRDSPROGRAMMET ska följa upp de huvudindikatorer som en särskild arbetsgrupp ska ta fram. Det kommer att handla om att följa upp varje målområde och främst kan åtgärderna följas med hjälp av processindikatorer snarare än att ge svar på effekter på befolkningsnivå. En uppmaning till alla aktörer bör vara att söka samverka med forskningsinstanser. Frågan om fler effektutvärderingar ska lyftas med Uppsala Universitet samt med relevanta övriga nationella aktörer med ansvar i frågan. Region Uppsala har i regionplanen fått ett uppdrag att under 2017 ta fram en modell för uppföljning av hälsans utveckling och fördelning, vilket bör undersökas om den delvis kan användas som uppföljningsverktyg av detta åtgärdsprogram.

STYRGRUPPEN FÖR ANDT-L i Uppsala län blir ansvarig instans för förankring och uppföljning. De nationella huvudindikatorerna för den nationella ANDT-strategin blir om möjligt ett viktigt verktyg också för den regionala uppföljningen. Utpekade insatser ska i största möjliga mån vara utvärderade och bygga på aktuell och tillgänglig forskning samt beprövad erfarenhet.

6. Fotnoter

1. Inledning

- ¹ Regeringens skrivelse 2015/16:86, En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016 – 2020, www.regeringen.se
- ² Nationella riktlinjer – Utvärdering 2014. Sjukdomsförebyggande metoder, rekommendationer, bedömningar och sammanfattning. (2015), Socialstyrelsen
- ³ Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende – stöd för styrning och ledning. (2015), Socialstyrelsen
- ⁴ Se TOBACCO ENDGAME-2025 www.tobaksfakta.org
- ⁵ Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län, Region Uppsala (2016) www.region uppsala.se –EJ KLAR
- ⁶ Regionala riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende i Uppsala län, (2016), Regionförbundet Uppsala län, www.region uppsala.se
- ⁷ Cancerpreventionsplan för Uppsala – Örebro sjukvårdsregion, Regionalt centrum för cancerprevention (2016) Landstinget

2. Utvecklingen inom ANDT

- ⁸ Liv och Hälsa Ung- länets elevvaneundersökning (2015) Regionförbundet Uppsala län
- ⁹ Skolevers drogvanor, (2016), Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning
- ¹⁰ Nationella folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor (2016), Folkhälsomyndigheten
- ¹¹ Öppna jämförelser missbruks och beroendevården, (2016), Socialstyrelsen
- ¹² ESPAD- Den europeiska skolundersökningen, Det europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk och Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2015)

3. Struktur för ANDT-arbetet Uppsala län

- ^{xxx} Definition av barnrättsperspektiv och barnperspektiv: I enlighet med regeringens skrivelse (2007/08:111) ses barnperspektivet som ett synsätt (se på saken med ett eller en grupp av barns ögon) medan barnrättsperspektivet innebär skyldigheten att omsätta barnets mänskliga rättigheter i praktiken, inklusive att barnets egen åsikt/upplevelse har framkommit.
- ¹³ Länsrapport 2014 Uppsala län. Kommunernas del – ANDT-förebyggande arbete (2015), Folkhälsomyndigheten
  - ¹⁴ Community Readiness Model- en utvärdering av Uppsala läns ANDT-samverkan, Stockholms läns landsting, SLUSS
  - ¹⁵ Uppföljning av åtgärdsprogram ANDT, Uppsala län, 2013-2015, hel version, Länsstyrelsen 2016:08
  - ¹⁶ Regeringens proposition 2010/11:47, En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken, www.regeringen.se
  - ¹⁷ Folkhälsomyndighetens rapport om demografiska faktorer (2016)

4. Åtgärdsprogram för Uppsala län

- ¹⁸ Handlingsplaner för psykisk hälsa, Tobaksfri skoltid och rökfria skolgårdar samt Föräldrastöd, Regionförbundet Uppsala län (2016), www.region uppsala.se
- ¹⁹ PRIO-handlingsplan område: stärka barn och ungas hälsa –EJ KLAR (2016), Landstinget, TKL
- ²⁰ Studenter och hög alkoholkonsumtion, Folkhälsomyndigheten
- ²¹ Rapport från Studenthälsans ANDT-samordnare (2016)
- ²² Regional överenskommelse – riskbruk, missbruk och beroende. (Regionförbundet Uppsala län, 2016)
- ²³ PRIO-handlingsplan område: missbruk –EJ KLAR (2016), Landstinget, TKL
- ²⁴ Rapport Bostad först
- ²⁵ Projekt: Förstärkt föräldra- och barnperspektiv i missbruks- och beroendevården. Regionförbundet Uppsala län, www.region uppsala.se
- ²⁶ Vad kan idéburen sektor erbjuda inom ANDT (L) i Uppsala län LST, 2016:12)

För att kunna se direktlänkar eller en version med större text se – Länsstyrelsens hemsida www.uppsala.lansstyrelsen.se

I Uppsala läns ANDT-L-arbete har många olika aktörer en viktig roll att spela. TACK till alla er som arbetar med frågorna!

Tillsammans med en gemensam riktning och god samverkan kan vi få ett Uppsala län fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och läkemedelsmissbruk samt ett minskat tobaksbruk. Det är tanken med detta strategi- och åtgärdsprogram.

/Länsstyrelsen i Uppsala län i nära samverkan med länets styrgrupp från ANDT-L.

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN